

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Adran 64 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

**Atodlen 5(5): Personau sy'n
darparu gwasanaethau i'r
cyhoedd ac sy'n derbyn
cyfanswm o £400,000 neu fwy
o arian cyhoeddus mewn
blwyddyn ariannol**

**(Cwmni Adsefydlu Cymunedol
Cymru)**

Cynnwys

1	Cefndir a chyd-destun	1
2	Ymchwiliad safonau mewn perthynas â phersonau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol	2
3	Rhesymoldeb a chymesuredd Meini prawf Comisiynydd y Gymraeg	4 5
4	Tystiolaeth a dderbyniwyd gan y person perthnasol	6
5	Tystiolaeth a dderbyniwyd gan aelodau o'r cyhoedd	18
6	Tystiolaeth a dderbyniwyd gan Banel Cyngori Comisiynydd y Gymraeg	26
7	Casgliadau'r ymchwiliad safonau	27
8	Y camau nesaf	35
	Atodiad A – Sylwadau cyffredinol a dderbyniwyd gan y cyhoedd ar ymchwiliadau safonau cylch 3	36
	Atodiad B – Rhestr o'r ymatebwyr i'r ymchwiliad safonau	40

1 Cefndir a chyd-destun

Prif nod Comisiynydd y Gymraeg, sefydliad annibynnol a grëwyd gan Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 ('y Mesur'), yw hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg. Gwneir hyn drwy ddwyn sylw at y ffaith bod statws swyddogol i'r Gymraeg yng Nghymru a thrwy osod safonau ar sefydliadau. Bydd hyn, yn ei dro, yn arwain at hawliau i siaradwyr Cymraeg.

Bydd dwy egwyddor yn sail i waith y Comisiynydd:

- ni ddylid trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg yng Nghymru
- dylai personau yng Nghymru allu byw eu bywydau drwy gyfrwng y Gymraeg os ydynt yn dymuno gwneud hynny.

Ar 24 Mawrth 2015, cymeradwywyd Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015¹ yng Nghyfarfod Llawn Cynulliad Cenedlaethol Cymru. Cafodd y safonau hyn eu datblygu i osod dyletswyddau ar gynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol yng Nghymru, awdurdodau parciau cenedlaethol a Gweinidogion Cymru. Mae pob cyfeiriad at safonau yn yr adroddiad safonau hwn yn cyfeirio at y safonau a bennwyd yn y rheoliadau uchod.

Wrth gyflwyno'r rheoliadau, nodwyd yr isod gan Lywodraeth Cymru:

Dyma ddeddfwriaeth hanesyddol a fydd yn rhoi sylfaen gadarn i'r iaith yn y sefydliadau hynny y bydd gofyn iddynt gydymffurfio â safonau. Bydd yn annog rhagor o ddefnydd o'r Gymraeg mewn sefyllfaoedd pob dydd, boed hynny wrth dderbyn gwasanaethau neu fel gweithwyr yn y sefydliadau dan sylw.²

Bu'r rheoliadau a gymeradwywyd ar 24 Mawrth 2015 yn sail ar gyfer ymchwiliadau safonau Comisiynydd y Gymraeg ac ymarferiad Llywodraeth Cymru i gasglu tystiolaeth er mwyn llunio asesiad effaith rheoleiddiol.

Daeth Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015 i rym ar 31 Mawrth 2015, a hynny yn dilyn dadl a phleidlais yng Nghyfarfod Llawn Cynulliad Cenedlaethol Cymru.

---

¹ <http://www.legislation.gov.uk/cy/wsi/2015/996/made/welsh/data.pdf>

² <http://gov.wales/about/cabinet/cabinetstatements/2015/welshlangstandards/?lang=cy>

2 Ymchwiliad safonau mewn perthynas â phersonau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol

Yn unol ag adran 62 y Mesur, cyflwynwyd hysbysiad rhagymchwilio ar 5 Mai 2015 at sylw personau yr ymddengys i'r Comisiynydd eu bod yn aelodau o'r grŵp canlynol o bersonau:

- Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol –
  - (a) pan fo'r person hwnnw wedi cael arian cyhoeddus hefyd mewn blwyddyn ariannol flaenorol, neu
  - (b) pan fo penderfyniad wedi ei wneud y bydd yn cael arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol ddilynol.

Y person perthnasol a ddaw o fewn y grŵp uchod yn yr adroddiad safonau hwn yw:

- Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru

Hysbysiad ysgrifenedig yw hysbysiad rhagymchwilio, sy'n datgan bwriad Comisiynydd y Gymraeg i gynnal ymchwiliad safonau, ac sy'n pennu pwnc yr ymchwiliad safonau. Ni chaiff y Comisiynydd gynnal ymchwiliad safonau oni bai iddi roi hysbysiad rhagymchwilio i bob person perthnasol (sefydliad) o leiaf 14 diwrnod cyn dechrau ar yr ymchwiliad.

Pwnc yr ymchwiliad safonau hwn oedd dyfarnu:

- a ddylai'r person fod yn agored i gydymffurfio â safonau;
- os yw'r person yn dod o fewn Atodlen 6, dyfarnu pa safonau (os o gwbl) a ddylai fod yn gymwysadwy i bob person perthnasol a ddaw o fewn y grŵp;
- pa safonau (os o gwbl) a ddylai fod yn benodol gymwys i'r person (p'un a yw'r safonau eisoes wedi eu pennu gan Weinidogion Cymru o dan adran 26(1) ai peidio).

Cychwynnodd cyfnod yr ymchwiliad safonau hwn ar 26 Mai 2015. Daeth i ben ar 18 Awst 2015.

Yn rhan o'r ymchwiliad safonau hwn, casglwyd gwybodaeth gan Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru. Gwnaethpwyd hynny trwy dderbyn holiadur wedi ei gwblhau ganddynt. Casglwyd tystiolaeth hefyd gan Banel Cynghori Comisiynydd y Gymraeg a'r cyhoedd.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

At ddiben casglu barn y cyhoedd, gosodwyd holiadur i'r cyhoedd ar wefan Comisiynydd y Gymraeg. Pwrpas yr holiadur hwn oedd rhoi cyfle i aelodau'r cyhoedd nodi'r hyn roeddent yn teimlo sy'n rhesymol i'r personau perthnasol ei wneud a'i ddarparu yn Gymraeg, a hynny gan ystyried y gofynion ynghlwm wrth y safonau a bennwyd mewn rheoliadau ar 24 Mawrth 2015. Gosodwyd hysbysiadau yn y wasg genedlaethol yn ystod cyfnod yr ymchwiliad safonau yn tynnu sylw'r cyhoedd at yr holiadur hwn. Yn ogystal â hynny, gosodwyd fideo ar wefan y Comisiynydd er mwyn rhoi cyflwyniad i'r broses, ac i ddangos i'r cyhoedd sut y gallant ymateb i'r ymchwiliad safonau.

3 Rhesymoldeb a chymesuredd

Yn unol ag adran 63(1) y Mesur, rhaid i'r Comisiynydd roi sylw i'r angen am sicrhau nad yw gofynion am i bersonau gydymffurfio â safonau yn rhinwedd adran 25(1) yn afresymol neu'n anghymesur.

Wrth gynnal ymchwiliad safonau, rhaid i'r Comisiynydd:

- (a) ystyried, o ran pob gweithgaredd a bennir yn Atodlen 9 y mae person yn ei wneud, a yw'n rhesymol ac yn gymesur i safonau cyflenwi gwasanaethau fod yn benodol gymwys ai peidio, ac
- (b) o ran pob gweithgaredd o'r fath, os yw'n rhesymol ac yn gymesur i safonau cyflenwi gwasanaethau fod yn benodol gymwys i berson, ddod i'r casgliad y dylai safonau cyflenwi gwasanaethau fod yn benodol gymwys i'r person mewn perthynas â'r gweithgaredd hwnnw.

Wrth ystyried y cwestiwn o resymoldeb a chymesuredd, dylid nodi bod y Mesur yn gosod dyletswydd ar Weinidogion Cymru i sicrhau bod rheoliadau yn darparu bod safonau cyflenwi gwasanaethau sy'n ymwneud â phob un o'r gweithgareddau yn Atodlen 9 a wneir gan y person (ac i'r graddau y mae'n eu gwneud) yn benodol gymwys i'r person hwnnw.

Ond nid oes rhaid i Weinidogion Cymru sicrhau bod rheoliadau yn darparu bod safonau cyflenwi gwasanaethau yn benodol gymwys i berson mewn perthynas â gweithgaredd a bennir yn Atodlen 9 os yw, neu i'r graddau y mae:

- (a) adroddiad safonau o dan adran 64 yn nodi y byddai'n afresymol neu'n anghymesur i safonau cyflenwi gwasanaethau fod yn benodol gymwys i berson mewn perthynas â'r gweithgaredd hwnnw, neu bod
- (b) Gweinidogion Cymru o'r farn y byddai'n afresymol neu'n anghymesur i safonau cyflenwi gwasanaethau fod yn benodol gymwys i berson mewn perthynas â'r gweithgaredd hwnnw.

Nid yw hynny'n atal rheoliadau rhag darparu bod safonau cyflenwi gwasanaethau eraill yn benodol gymwys i berson.

Drwy wneud rheoliadau o dan y Mesur hwn yn arferadwy drwy offeryn statudol, awdurdodir Comisiynydd y Gymraeg i roi hysbysiad cydymffurfio i berson.

Hysbysiad cydymffurfio yw hysbysiad a roddir i berson gan y Comisiynydd:

- (a) sy'n nodi, neu'n cyfeirio at, un neu ragor o safonau a bennir gan Weinidogion Cymru o dan adran 26(1), a
- (b) sy'n ei gwneud yn ofynnol i berson gydymffurfio â'r safon neu â'r safonau a nodir neu y cyfeirir ati neu atynt.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Bydd Comisiynydd y Gymraeg yn ystyried y dystiolaeth a ddarparwyd wrth ddod i benderfyniad ar gynnwys hysbysiad cydymffurfio a roddir i berson.

Nid yw'r ffaith bod safon yn benodol gymwys i berson yn golygu bod dyletswydd arno i gydymffurfio â'r safon honno. Dim ond os bydd y Comisiynydd yn rhoi hysbysiad cydymffurfio i'r person, a bod yr hysbysiad hwnnw'n ei gwneud hi'n ofynnol i gydymffurfio â safon ar ddiwrnod gosod, y bydd y ddyletswydd honno mewn grym.

Cyn rhoi hysbysiad cydymffurfio i berson, bydd Comisiynydd y Gymraeg yn ymgynghori â'r person. Nid yw methiant y person i gymryd rhan mewn ymgynghoriad yn atal y Comisiynydd rhag rhoi hysbysiad cydymffurfio i'r person hwnnw.

Wedi i Gomisiynydd y Gymraeg roi hysbysiad cydymffurfio i berson, caiff y person hwnnw wneud cais i'r Comisiynydd yn gofyn iddi ddyfarnu a yw'r gofyniad i gydymffurfio â'r safon honno, neu i gydymffurfio â'r safon yn y modd hwnnw, yn afresymol neu'n anghymesur ai peidio. Pe bai'r Comisiynydd yn hysbysu person nad yw'r gofyniad i gydymffurfio â safon yn afresymol neu'n anghymesur, rhoddir hawl yn y Mesur iddo apelio i'r Tribiwnlys er mwyn dod i ddyfarniad.

Meini prawf Comisiynydd y Gymraeg

Wrth ddod i farn ar bwnc yr ymchwiliad safonau hwn, yn unol â'r gofynion a amlinellir yn Rhan 4, Pennod 8 y Mesur, ystyriwyd y meini prawf canlynol ochr yn ochr â'r dystiolaeth a dderbyniwyd yn rhan o'r ymchwiliad safonau. Nid oes rhaid ystyried pob maen prawf ymhob achos, ac nid oes un o'r meini prawf yn bwysicach na'u gilydd.

- A yw'r person perthnasol yn agored i orfod cydymffurfio â safonau – a yw'r person perthnasol yn dod o fewn Atodlen 5 a hefyd o fewn Atodlen 6, neu yn dod o fewn Atodlen 7 a hefyd o fewn Atodlen 8?
- A yw'r dosbarth o safon (cyflenwi gwasanaethau; llunio polisi; gweithredu; cadw cofnodion; hybu) yn gymwysadwy i'r person perthnasol?
- A yw'r person perthnasol yn gwneud y gweithgaredd³ dan sylw?
- A yw'r person perthnasol eisoes wedi ymrwymo i ddarparu'r gweithgaredd, neu'r weithred dan sylw, yn rhannol neu'n llawn, drwy ei gynllun iaith Gymraeg?
- A yw'r person perthnasol eisoes yn darparu'r gwasanaeth yn Gymraeg (boed hynny'n cyfateb i'r union ofynion sydd ynghlwm wrth safon ai peidio), neu'n gwneud y gweithgaredd yn unol â'r safon?
- A yw mwyafrif helaeth y personau perthnasol eraill o fewn yr un sector yn darparu'r gwasanaeth yn Gymraeg, neu'n gwneud y gweithgaredd?
- A oes unrhyw resymau eraill yn erbyn, neu o blaid gwneud y safon yn benodol gymwys i'r person perthnasol?

---

³ Ystyriw y maen prawf hwn yng nghyswllt safonau cyflenwi gwasanaethau yn unig.

4 Tystiolaeth a dderbyniwyd gan y person perthnasol

Derbyniwyd tystiolaeth gan Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru. Roedd y dystiolaeth hon yn cynnwys ymatebion i 200 o gwestiynau mewn holiadur, yn ogystal â thystiolaeth bellach a ddarparwyd yn dilyn ymholiadau dilynol.

Cynhaliwyd cyfarfodydd rheolaidd ymhlith swyddogion Comisiynydd y Gymraeg er mwyn dadansoddi'r dystiolaeth a dderbyniwyd gan Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru yn rhan o'r ymchwiliad safonau, ynghyd ag ymrwymadau cyfredol eu cynllun iaith Gymraeg.

Darperir yn yr adran hon wybodaeth am yr ymrwymadau a geir yng nghynlluniau iaith Gymraeg y person perthnasol, sy'n cyfateb i'r safonau (boed hynny'n cyfateb i'r union ofynion sydd ynghlwm wrth y safonau ai peidio) ar gyfer pob gweithgaredd.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau eu cynllun iaith Gymraeg cyfredol yn erbyn y safonau, dylid nodi nad oedd modd paru nifer o'r safonau mewn perthynas â gweithgareddau cyflenwi gwasanaethau, a hynny oherwydd natur fanwl y rheoliadau a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru. Dan rai amgylchiadau, mae'n bosibl bod y person perthnasol dan sylw yn ymrwymo neu'n cydymffurfio â'r gofyniad, ond nid yw hwnnw wedi ei ddatgan yn benodol yn eu cynllun iaith Gymraeg.

Rhoddir crynodeb o'r dystiolaeth a dderbyniwyd gan Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru yn adran 4 yr adroddiad hwn. Roedd y dystiolaeth a gyflwynwyd yn cynnwys gwybodaeth ynghylch pa weithgareddau a wneir gan y person dan sylw, pa weithgareddau maent yn gwneud trwy'r Gymraeg ac i ba raddau y maent yn gallu cydymffurfio â'r safonau.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru

Gweithgaredd 1: Gohebiaeth a anfonir gan gorff Safonau ynghylch gohebiaeth a anfonir gan gorff [1-7]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw, ac yn gwneud y gweithgaredd hwnnw yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i bob un o'r safonau ar gyfer gohebiaeth a anfonir gan gorff.

Nododd y Cwmni ymhellach ei fod yn ystyried y byddai gwneud y safonau hyn yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur, a hynny oherwydd bod ei weithdrefnau presennol yn debyg iawn iddynt. Serch hynny, nodwyd mai'r Gwasanaeth Prawf Cenedlaethol oedd yn gyfrifol am ofyn beth oedd dewis iaith troseddwr yn y lle cyntaf, ac yna'n trosglwyddo'r wybodaeth honno i'r Cwmni. Ychwanegwyd bod y Cwmni'n bwriadu ystyried sut i gofnodi'r wybodaeth pan fydd gwahaniaeth yn y dewis o iaith, gan ddibynnu ar gyfrwng y cyswllt gyda'r troseddwr; er enghraifft, gellid dewis Cymraeg ar y ffôn ac mewn cyfarfodydd personol ond nid ar gyfer gohebiaeth.

Gweithgaredd 2: Galwadau ffôn i gorff ac oddi wrth gorff Safonau ynghylch galwadau ffôn i gorff ac oddi wrth gorff [8-22]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw, ac yn gwneud y gweithgaredd hwnnw yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i 67% o'r safonau ynghylch galwadau ffôn i gorff ac oddi wrth gorff.

Cadarnhaodd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod eisoes yn cydymffurfio â nifer o'r safonau hyn ac o'r herwydd yn ystyried y byddai eu gwneud yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur. Roedd ganddo drefn ffurfiol ar gyfer ymateb i geisiadau Cymraeg ar y ffôn ac atebir pob galwad gyda chyfarchiad dwyieithog.

Gweithgaredd 3: Cyfarfodydd a gynhelir gan gorff nad ydynt yn agored i'r cyhoedd yn gyffredinol Safonau ynghylch cyfarfodydd a gynhelir gan gorff nad ydynt yn agored i'r cyhoedd yn gyffredinol [23-29]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw, ond nad yw'n ei wneud yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i 22% o'r safonau ynghylch cyfarfodydd a gynhelir gan gorff nad ydynt yn agored i'r cyhoedd yn gyffredinol.

Cadarnhaodd y Cwmni nad yw'n cydymffurfio â'r safonau ar hyn o bryd. Ychwanegodd nad yw'n ystyried y byddai gwneud y safonau hyn yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur, gan fanylu ar y trefniadau ar gyfer

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

cyfarfodydd mewnol rhwng staff. Dylid nodi mai'r safonau gweithredu sy'n berthnasol i gyfarfodydd rhwng staff.

Gweithgaredd 4: Cyfarfodydd a drefnir gan gorff sy'n agored i'r cyhoedd Safonau ynghylch cyfarfodydd a drefnir gan gorff sy'n agored i'r cyhoedd [30-34]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru nad yw'n gwneud y gweithgaredd dan sylw.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, roedd yr ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i bob un o'r safonau ynghylch cyfarfodydd a drefnir gan gorff sy'n agored i'r cyhoedd.

Nododd y Cwmni nad yw'n ofynnol iddo, o fewn ei strwythur llywodraethol yn dilyn ei sefydlu yn 2014, gynnal cyfarfodydd cyhoeddus ac nad yw'n sefydliad sector cyhoeddus. Serch hynny, cadarnhaodd y byddai'n sicrhau bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd mewn cyfarfodydd cyhoeddus os byddai'n trefnu rhai ar y cyd â sefydliadau eraill yn y dyfodol. Oherwydd y posibilrwydd na fyddai sefydliadau eraill yn gorfod cydymffurfio â'r un safonau â'r Cwmni, neu ag unrhyw safonau, mynegwyd pryder ynghylch pa garfan fyddai'n ysgwyddo'r gost a'r cyfrifoldeb am y trefniadau gweinyddol.

Gyda'r uchod mewn golwg, nododd y Cwmni nad oedd yn ystyried y byddai gwneud y safonau hyn yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur.

Gweithgaredd 5: Digwyddiadau cyhoeddus a drefnir neu a ariennir gan gorff Safonau ynghylch digwyddiadau cyhoeddus a drefnir neu a ariennir gan gorff [35-36]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru nad yw'n gwneud y gweithgaredd dan sylw.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, roedd yr ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i bob un o'r safonau ynghylch digwyddiadau cyhoeddus a drefnir neu a ariennir gan gorff.

Nododd y Cwmni nad yw'n ystyried y byddai gwneud y safonau hyn yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur, gan nad yw'n gwneud y gweithgaredd.

Gweithgaredd 6: Cyhoeddusrwydd a hysbysebu gan gorff Safon ynghylch cyhoeddusrwydd a hysbysebu gan gorff [37]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru nad yw'n gwneud y gweithgaredd dan sylw.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, roedd yr ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i'r safon ynghylch cyhoeddusrwydd a hysbysebu gan gorff.

Nododd y Cwmni nad yw'n cynnal gweithgareddau marchnata na rhai cysylltiadau cyhoeddus yn rhinwedd ei swyddogaeth, ac mai dim ond drwy ei wefan, cyhoeddiadau i'r wasg ac adroddiadau y byddai'n cael cyhoeddusrwydd; mae'r rhain yn ddwyieithog fel mater o drefn.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Gweithgaredd 7: Corff yn arddangos deunydd yn gyhoeddus Safonau ynghylch corff yn arddangos deunydd yn gyhoeddus [38-39]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw, a'i fod yn gwneud y gweithgaredd hwnnw yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, roedd yr ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i bob un o'r safonau ynghylch corff arddangos deunydd yn gyhoeddus.

Cadarnhaodd y Cwmni ei fod eisoes yn cydymffurfio â'r safonau hyn ac o'r herwydd yn ystyried y byddai eu gwneud yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur.

Gweithgaredd 8: Corff yn llunio ac yn cyhoeddi dogfennau Safonau ynghylch corff yn llunio ac yn cyhoeddi dogfennau [40-49]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw a'i fod yn gwneud y gweithgaredd hwnnw yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, roedd yr ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i bob un o'r safonau ar gyfer corff yn llunio ac yn cyhoeddi dogfennau.

Nododd y Cwmni nad yw safon 41 yn berthnasol iddo gan nad yw dogfennau cyfarfodydd ei gabinet na'i bwyllgorau ar gael i'r cyhoedd, nac ychwaith safonau 42, 44 na 45. O'r herwydd, roedd yn ystyried y byddai gwneud y safonau hyn yn benodol gymwys iddo yn afresymol ac yn anghymesur. Nodwyd bod y gweddill yn arfer gyfredol ganddo ac felly'n rhesymol a chymesur.

Gweithgaredd 9: Corff yn llunio ac yn cyhoeddi ffurflenni Safonau ynghylch corff yn llunio ac yn cyhoeddi ffurflenni [50-51]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw a'i fod yn gwneud y gweithgaredd hwnnw yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i 75% o'r safonau ynghylch corff yn llunio ac yn cyhoeddi ffurflenni.

Cadarnhaodd y Cwmni ei fod eisoes yn cydymffurfio â safonau 50, 50A a 50B, ond ei fod yn ystyried y byddai gwneud safon 51 yn benodol gymwys iddo yn afresymol ac yn anghymesur oherwydd nad yw'n berthnasol iddo ar hyn o bryd.

Gweithgaredd 10: Gwefannau a gwasanaethau ar-lein corff Safonau ynghylch gwefannau a gwasanaethau ar-lein corff [52-57]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw a'i fod yn gwneud y gweithgaredd hwnnw yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i 67% o'r safonau ynghylch gwefannau a gwasanaethau ar-lein corff.

Cadarnhaodd y Cwmni fod ei wefan yn gwbl ddwyieithog a'i bod eisoes yn cydymffurfio â safonau 52–56. Er hynny, nid oedd yn ystyried y byddai gwneud safon

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

57 yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur oherwydd nad oedd yn ei hystyried yn berthnasol iddo ar hyn o bryd.

Gweithgaredd 11: Defnydd corff o'r cyfryngau cymdeithasol Safonau ynghylch defnydd corff o'r cyfryngau cymdeithasol [58-59]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw a'i fod yn gwneud y gweithgaredd hwnnw yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i bob un o'r safonau ynghylch defnydd corff o'r cyfryngau cymdeithasol.

Cadarnhaodd y Cwmni y byddai modd iddo gydymffurfio â'r safonau hyn, a'i fod eisoes yn gwneud hynny i raddau helaeth. Roedd o'r farn y byddai gwneud y safonau hyn yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur, er iddo nodi y byddai'n rhaid ystyried natur ymatebol y cyfryngau cymdeithasol a sut y gallai aros am gyfieithiad o neges effeithio ar effeithiolrwydd a phriodoldeb neges o'r fath.

Gweithgaredd 12: Peiriannau hunanwasanaeth Safon ynghylch peiriannau hunanwasanaeth [60]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru nad yw'n gwneud y gweithgaredd dan sylw.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, nid oedd yr ymrwymadau'n cyfateb i'r safon ynghylch peiriannau hunanwasanaeth.

Gweithgaredd 13: Arwyddion a arddangosir gan gorff Safonau ynghylch arwyddion a arddangosir gan gorff [61-63]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw a'i fod yn gwneud y gweithgaredd hwnnw yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i 67% o'r safonau ynghylch arwyddion a arddangosir gan gorff.

Cadarnhaodd y Cwmni fod y gofynion ynghlwm â'r safonau hyn eisoes yn weithredol ganddo a'i fod yn ystyried y byddai eu gwneud yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur.

Gweithgaredd 14: Derbyn ymwelwyr i adeiladau'r corff Safonau ynghylch derbyn ymwelwyr i adeiladau'r corff [64-68]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw a'i fod yn gwneud y gweithgaredd hwnnw yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn i 67% o'r safonau ynghylch derbyn ymwelwyr i adeiladau'r corff.

Adroddodd y Cwmni fod nifer o'r safonau hyn eisoes yn weithredol ganddo, ond nad yw pob aelod o staff y dderbynfa yn medru'r Gymraeg ar hyn o bryd a'i fod yn cael trafferth i recriwtio siaradwyr Gymraeg mewn rhai ardaloedd. Serch hynny, eglurwyd

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

ei fod wedi sefydlu rhaglen hyfforddi er mwyn ceisio gwella sgiliau Cymraeg y staff a'i fod yn gobeithio y byddai hynny'n gymorth i fynd i'r afael â'r diffyg hwnnw.

Er iddo nodi ei fod yn ystyried y gofyniad i gyfathrebu yn Gymraeg â defnyddwyr ei wasanaeth yn un rhesymol, roedd diffyg sgiliau iaith y staff yn golygu nad oedd yn hyderus y byddai modd iddo gydymffurfio'n llawn â safon 64.

Gweithgaredd 15: Corff yn gwneud hysbysiadau swyddogol Safonau ynghylch corff yn gwneud hysbysiadau swyddogol [69-70]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw a'i fod yn gwneud y gweithgaredd hwnnw yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i 50% o'r safonau ynghylch corff yn gwneud hysbysiadau swyddogol.

Er iddo nodi mai ar achlysuron prin iawn y bydd yn gwneud hysbysiadau swyddogol, roedd y Cwmni yn ystyried y byddai gwneud y safonau hyn yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur.

Gweithgaredd 16: Corff yn dyfarnu grantiau Safonau ynghylch corff yn dyfarnu grantiau [71-75]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru nad yw'n gwneud y gweithgaredd dan sylw.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i 50% o'r safonau ynghylch corff yn dyfarnu grantiau.

Gweithgaredd 17: Corff yn dyfarnu contractau Safonau ynghylch corff yn dyfarnu contractau [76-80]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw a'i fod yn gwneud y gweithgaredd hwnnw yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i 50% o'r safonau ynghylch corff yn dyfarnu contractau.

Cadarnhaodd y Cwmni ei fod eisoes yn gweithredu rhai o'r gofynion ynghlwm â'r safonau hyn a'i fod yn ystyried y byddai eu gwneud yn benodol gymwys iddo yn rhesymol ac yn gymesur.

Gweithgaredd 18: Codi ymwybyddiaeth ynghylch gwasanaethau Cymraeg a ddarperir gan gorff

Safonau ar gyfer codi ymwybyddiaeth ynghylch gwasanaethau Cymraeg a ddarperir gan gorff [81-82]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw a'i fod yn gwneud y gweithgaredd hwnnw yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i bob un o'r safonau ar gyfer codi ymwybyddiaeth ynghylch gwasanaethau Cymraeg a ddarperir gan gorff.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Nododd y Cwmni fod safon 81 eisoes yn weithredol ganddo a'i fod yn ystyried y byddai gwneud y safon honno ynghyd â safon 82 yn benodol gymwys iddo yn rhesymol ac yn gymesur.

Gweithgaredd 19: Hunaniaeth gorfforaethol corff Safon ynghylch hunaniaeth gorfforaethol corff [83]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw a'i fod yn gwneud y gweithgaredd hwnnw yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i'r safon ynghylch hunaniaeth gorfforaethol corff.

Cadarnhaodd y Cwmni ei fod eisoes yn cydymffurfio â'r safon hon a'i fod yn ystyried y byddai ei gwneud yn benodol gymwys iddo yn rhesymol ac yn gymesur. Dylid nodi bod y person perthnasol wedi egluro ei fod yn eiddo i Working Links a bod y sefydliad hwnnw yn debygol o ddefnyddio logo Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru hefyd. Ychwanegodd nad oedd modd iddo wneud sylw ar y mater pa un a fyddai Working Links yn cydymffurfio â'r safon yn yr un modd â'r Cwmni Adsefydlu.

Dylid nodi bod Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015 yn cynnwys y canlynol:

Yn y Rheoliadau hyn-

- (a) mae cyfeiriadau at unrhyw weithgaredd sy'n cael ei gyflawni gan gorff, neu at unrhyw wasanaeth sy'n cael ei ddarparu gan gorff, i'w darllen fel pe baent yn cynnwys cyfeiriad at y gweithgaredd hwnnw yn cael ei gyflawni ar ran y corff, neu at y gwasanaeth hwnnw yn cael ei ddarparu ar ran y corff, gan drydydd parti o dan drefniadau a wneir rhwng y trydydd parti a'r corff;*
- (b) yn unol â hynny, oni bai bod hysbysiad cydymffurfio yn darparu i'r gwrthwyneb, bydd corff wedi methu â chydymffurfio â safon mewn cysylltiad â gweithgaredd y mae wedi trefnu iddo gael ei gyflawni, neu wasanaeth y mae wedi trefnu iddo gael ei ddarparu gan drydydd parti os nad yw'r gweithgaredd hwnnw neu'r gwasanaeth hwnnw wedi ei gyflawni neu ei ddarparu yn unol â'r safon.*

Gweithgaredd 20: Cyrsiâu a gynigir gan gorff Safonau ynghylch cyrsiau a gynigir gan gorff [84-86]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw ond nad yw'n gwneud y gweithgaredd hwnnw yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, nid oedd yr ymrwymadau'n cyfateb i'r safonau ynghylch cyrsiau a gynigir gan gorff.

Cadarnhaodd y Cwmni ei fod yn cynnig cyrsiau i droseddwy'r ond nad ydi'r rhain ar gael i'r cyhoedd yn gyffredinol. Roedd felly'n amheus a fyddai'r safonau hyn yn berthnasol i gyrsiau o'r fath. **Wrth bennu safonau mewn rheoliadau, dylai Gweinidogion Cymru sicrhau eglurder ynghylch cwmpas y term "cyhoedd".**

Er ei fod o'r farn y byddai'n rhy uchelgeisiol i geisio cynnig pob cwrs yn Gymraeg oherwydd eu natur gymhleth, roedd y Cwmni'n cytuno y byddai ystyried yr angen i gynnig cyrsiau newydd yn Gymraeg, yn unol â safon 86, yn rhesymol a chymesur.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Gweithgaredd 21: Systemau annerch cyhoeddus a ddefnyddir gan gorff Safon ynghylch systemau annerch cyhoeddus a ddefnyddir gan gorff [87]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn gwneud y gweithgaredd dan sylw, ond nad yw'n gwneud y gweithgaredd hwnnw yn Gymraeg.

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg y person dan sylw, nid oedd yr ymrwymadau'n cyfateb i'r safon ynghylch systemau annerch cyhoeddus a ddefnyddir gan gorff.

Cadarnhaodd y Cwmni ei fod yn defnyddio system annerch cyhoeddus er mwyn cyfleu negeseuon i staff ac nad yw hynny'n digwydd yn ddwyieithog ar hyn o bryd oherwydd diffyg sgiliau Cymraeg staff y dderbynfa. Gan gadw hynny mewn cof, nid oedd yn ystyried y byddai gwneud y safon hon yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur.

Safonau sy'n ymdrin â materion atodol yng nghyswllt y safonau cyflenwi gwasanaethau [155-160]

Cadarnhaodd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru y byddai modd iddo wneud trefniadau i gydymffurfio â'r safonau hyn a'i fod yn ystyried y byddai eu gwneud yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur.

Safonau llunio polisi

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i 30% o'r safonau llunio polisi.

Nododd y Cwmni iddo ddiwygio'i broses ddadansoddi cydraddoldeb yn ddiweddar a'i fod bellach yn cydymffurfio â safonau 88–90.

Adroddodd y Cwmni nad yw'n ymgynghori ynghylch unrhyw benderfyniadau polisi, yn cyhoeddi dogfennau ymgynghori, yn comisiynu gwaith ymchwil nac ychwaith yn dyrannu grantiau.

Cadarnhaodd y Cwmni ei fod yn ystyried y byddai gwneud y safonau hyn yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur lle bo'r gweithgaredd yn berthnasol iddo.

Safonau sy'n ymdrin â materion atodol yng nghyswllt y safonau llunio polisi [161-166]

Nododd y Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru ei fod yn ystyried y byddai gwneud y safonau hyn yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur, gan ategu y byddai modd iddo gydymffurfio â hwy pe byddai'n sefydlu gweithdrefnau ar eu cyfer.

Safonau gweithredu

Safonau ynghylch defnyddio'r Gymraeg o fewn gweinyddiaeth fewnol corff [98-111]

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i bob un o'r safonau ynghylch defnyddio'r Gymraeg o fewn gweinyddiaeth fewnol corff.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Cadarnhaodd y Cwmni nad oedd ganddo bolisi neilltuol ar ddefnyddio'r Gymraeg yn fewnol, ond bod ei gynllun iaith yn ymdrin â hyn a bod wedi'i gyhoeddi ar ei fewnwyd a'i wefan gyda'r bwriad o hybu a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg. Er i'r Cwmni nodi nad oedd y prif ddogfennau na ffurflenni adnoddau dynol ar gael yn Gymraeg ar hyn o bryd, cadarnhaodd y byddai modd datblygu templedi Cymraeg pe byddai galw amdanynt.

Mewn perthynas â'r dogfennau a nodir yn safonau 100–103, nododd y Cwmni y byddai costau cyfieithu ynghlwm wrthynt ar sail barhaus gan mai dogfennau unigryw ydynt yn hytrach na thempledi.

Yng nghyswllt y gofynion ynghlwm wrth safonau 105–111, mynegodd y Cwmni bryder ynghylch yr adnoddau fyddai eu hangen i baratoi fersiynau Cymraeg o'r polisïau adnoddau dynol hyn, gan bwysleisio eu bod yn cael eu hadolygu'n flynyddol. Ychwanegodd y Cwmni fod cydymffurfio â'r safonau hyn yn rhan o'i strategaeth yn yr hirdymor gan ei fod wrthi ar hyn o bryd yn ceisio gwella'r modd y mae'n prif ffrydio'r Gymraeg.

Safonau ynghylch cwynion a wneir gan aelod o staff corff [112-115]

Wrth ddadansoddi ymrwymïadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd, roedd ymrwymïadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i 20% o'r safonau ynghylch cwynion a wneir gan aelod o staff corff.

Nododd y Cwmni fod gan bob aelod o'r staff yr hawl i gyflwyno cwyn i'r sefydliad yn Gymraeg ond na chaent eu hysbysu o hynny nac ychwaith ymateb i gŵyn yn ymwneud ag ef neu â hi yn Gymraeg. Mynegwyd pryder ynghylch y costau a'r oedi byddai ynghlwm wrth gynnig a sicrhau gwasanaeth cyfieithu ar y pryd, gan fod y Cwmni yn ymdrechu i fynd i'r afael â materion o'r fath yn gyflym ac yn anffurfiol ar hyn o bryd.

Pryder arall a fynegwyd oedd y byddai'r cyfieithwyr yn cael mynediad at wybodaeth gyfrinachol ac o natur sensitif.

Safonau ynghylch corff yn disgyblu staff [116-119]

Wrth ddadansoddi ymrwymïadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, nid oedd yr ymrwymïadau'n cyfateb i'r safonau ynghylch corff yn disgyblu staff.

Nododd y Cwmni nad yw'n caniatáu i aelodau o'r staff ymateb yn Gymraeg i honiadau a wneir yn eu herbyn drwy broses ddisgyblu fewnol nac ychwaith i siarad Cymraeg yn ystod unrhyw gyfarfod disgyblu. Mynegwyd pryder ynghylch y costau a'r oedi a fyddai ynghlwm wrth gynnig a sicrhau gwasanaeth cyfieithu ar y pryd gan fod y Cwmni yn ceisio mynd i'r afael â materion o'r fath yn gyflym ac yn anffurfiol ar hyn o bryd.

Pryder arall a fynegwyd oedd y byddai'r cyfieithwyr yn cael mynediad at wybodaeth gyfrinachol, gan ychwanegu bod 35 o achosion, ar gyfartaledd, yn cael eu trafod ar unrhyw adeg yn ymwneud â disgyblu, cwynion mewnol a rheoli perfformiad.

Oherwydd hynny, a chan nad yw wedi derbyn cais i gynnal unrhyw elfen o'r drefn drwy gyfrwng y Gymraeg hyd yma, nododd y Cwmni ei fod yn ystyried y byddai gwneud y safonau hyn yn benodol gymwys iddo yn afresymol ac yn anghymesur.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Safonau ynghylch technoleg gwybodaeth a deunyddiau cymorth a ddarperir gan gorff, ac ynghylch y fewnwyd [120-126]

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i 14% o'r safonau ynghylch technoleg gwybodaeth a deunyddiau cymorth a ddarperir gan gorff, ac ynghylch y fewnwyd.

Cadarnhaodd y Cwmni ei fod yn darparu meddalwedd gyfrifiadurol ar gyfer gwirio sillafu a gramadeg Gymraeg i'w weithlu ond nad yw'n darparu rhyngwynebau Gymraeg (lle bo un yn bodoli eisoes) ar gyfer meddalwedd.

Mewn perthynas â'i fewnwyd, nododd y Cwmni ei bod yn cynnwys adran Gymraeg gyda chwe thudalen o wybodaeth a chanllawiau ynghylch ei gynllun iaith Gymraeg a'i waith beunyddiol. Mae rhai dogfennau Gymraeg i'w cael drwy dudalennau Saesneg y safle, ond teimlid y byddai ehangu'r ddarpariaeth hon yn anghymesur o'i gymharu â nifer yr ymweliadau â'r tudalennau hyn ac â nifer y siaradwyr Gymraeg yn y sefydliad ar hyn o bryd (sef 50 unigolyn, yn cynrychioli 7% o'r gweithlu). Nodwyd, serch hynny, fod y Cwmni yn cydnabod y byddai ymestyn y ddarpariaeth cyfrwng Gymraeg i gynnwys tudalennau megis eitemau newyddion a rhoi sylw amlycach i'r iaith yn rhesymol.

Safonau ynghylch corff yn meithrin sgiliau yn y Gymraeg drwy gynllunio a hyfforddi ei weithlu [127-135]

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i 78% o'r safonau ynghylch corff yn meithrin sgiliau yn y Gymraeg drwy gynllunio a hyfforddi ei weithlu.

Cadarnhaodd y Cwmni ei fod yn asesu sgiliau iaith Gymraeg ei gyflogeion ond mai Saesneg oedd cyfrwng hyfforddi a datblygu'r sefydliad. Nododd fod ymgyrch benodol ar waith i sicrhau cyrhaeddiad lefel 1 yn y Gymraeg i'w weithwyr ac y byddai'n ystyried rhaglenni pellach i ddatblygu eu sgiliau iaith Gymraeg yn dilyn hynny. Adroddwyd bod rheolwyr yn derbyn canllawiau sut i agor a chau cyfarfodydd yn Gymraeg a bod llunio rhaglenni cyfarfodydd yn ddwyieithog yn fwriad gan y Cwmni.

Cadarnhaodd y Cwmni ymhellach ei fod yn darparu gwybodaeth i godi ymwybyddiaeth cyflogeion a/neu weithwyr newydd o'r Gymraeg a'r gofynion sydd arnynt i weithredu yn unol â'u cynllun iaith Gymraeg.

Nododd y Cwmni ei fod eisoes yn cydymffurfio â'r gofynion ynghlwm wrth safonau 134 a 135.

Safonau ynghylch recriwtio ac apwyntio [136-140]

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i 88% o'r safonau ynghylch recriwtio ac apwyntio.

Eglurodd y Cwmni fod dogfen 'manyleb y person' ar gael ar gyfer pob swydd a bod y ddogfen honno'n cael ei hadolygu cyn hysbysebu'r swydd; ystyrir lefel sgiliau yn yr iaith Gymraeg fel rhan o'r drefn. Nodwyd y cafodd un swydd ei hysbysebu ers Mehefin 2014 fel un lle bo sgiliau iaith Gymraeg 'yn ddymunol' a bod pob swydd arall wedi'u hysbysebu heb yr angen am sgiliau iaith Gymraeg.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Cadarnhaodd y Cwmni fod dogfennau eu pecyn ymgeisio am swydd ar gael yn Gymraeg a bod lle i ymgeisydd nodi a fyddai'n hoffi cael asesiad neu gyfweliad yn Gymraeg; ategwyd mai drwy wasanaeth cyfieithu ar y pryd y byddai'n cyflawni hynny. Serch hynny, ar hyn o bryd ni fydd ceisiadau am swyddi a gyflwynir yn Gymraeg i'r Cwmni yn derbyn gohebiaeth ynghylch y penderfyniad yn Gymraeg.

Safonau ynghylch arwyddion a arddangosir yng ngweithle corff [141-143]

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i 67% o'r safonau ynghylch arwyddion a arddangosir yng ngweithle corff.

Cadarnhaodd y Cwmni fod yr arwyddion sy'n cael eu harddangos tu mewn i adeiladau'r sefydliad yn Gymraeg, a bod y Gymraeg oedd wedi'i gosod fel mai'r iaith honno oedd yn debygol o gael ei darllen yn gyntaf.

Safon ynghylch cyhoeddiadau a negeseuon sain yng ngweithle corff [144]

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, nid oedd yr ymrwymadau'n cyfateb i'r safon ynghylch cyhoeddiadau a negeseuon sain yng ngweithle corff.

Nododd y Cwmni nad yw'n gwneud cyhoeddiadau sain yn Gymraeg o fewn y gweithle ar hyn o bryd.

Safonau sy'n ymdrin â materion atodol yng nghyswllt y safonau gweithredu [167-172]

Nododd y Cwmni ei fod yn ystyried y byddai gwneud y safonau hyn yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur oherwydd eu bod yn debyg, ac eithrio rhai manylion gweinyddol, i'r trefniadau ar gyfer adroddiad monitro ei gynllun iaith Gymraeg.

Safonau hybu [145-146]

Nid oedd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru yn cydsynio i fod yn gymwysadwy i safonau hybu.

Safonau cadw cofnodion [147-154]

Wrth ddadansoddi ymrwymadau cynllun iaith Gymraeg cyfredol y person dan sylw, ar gyfartaledd, roedd ymrwymadau'n cyfateb, boed yn rhannol neu'n llawn, i 75% o'r safonau ynghylch cadw cofnodion gan gorff.

Cadarnhaodd y Cwmni fod rhywfaint o'r wybodaeth ynghlwm â'r safonau hyn eisoes yn cael ei gadw ganddo ac er iddo nodi bod nifer o'r gofynion eraill yn newydd iddo, ychwanegodd y byddai modd iddo roi gweithdrefnau yn eu lle er mwyn cydymffurfio â hwy. Eglurwyd bod gweithdrefnau eisoes mewn lle i gadw cofnod o'i gydymffurfiaeth â'i gynllun iaith Gymraeg ac y byddai modd addasu rhywfaint ar y gweithdrefnau hynny ar gyfer y dyfodol.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Safonau sy'n ymdrin â materion atodol yng nghyswllt y safonau cadw cofnodion [175-176]

Nododd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru y byddai modd iddo roi gweithdrefnau yn eu lle er mwyn cydymffurfio â'r safonau hyn ac roedd yn ystyried y byddai eu gwneud yn benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur.

5 Tystiolaeth a dderbyniwyd gan aelodau o'r cyhoedd

Derbyniwyd 172 o ymatebion gan aelodau'r cyhoedd i'r ymchwiliadau safonau a gynhaliwyd gan Gomisiynydd y Gymraeg mewn perthynas â'r personau a ddaw o fewn yr adroddiad safonau hwn. Derbyniwyd 94 o ymatebion i'r ymchwiliad safonau gan unigolion a ddewisodd gwblhau holiadur a ddarparwyd ar eu cyfer gan Gomisiynydd y Gymraeg ar y wefan.

Derbyniwyd 78 ymateb pellach yn seiliedig ar dempled o ymateb safonol a gyhoeddodd Cymdeithas yr Iaith Gymraeg; yn yr achos hwn roedd yr holl ymatebion yr un fath. Mewn chwech o achosion, derbyniwyd ymateb gan unigolion ddwywaith. Derbyniwyd dau ymateb gan fudiadau neu sefydliadau eraill⁴ Mae'r Comisiynydd wedi rhoi sylw i bob ymateb a dderbyniwyd.

Ceir rhestr lawn o'r ymatebwyr a oedd yn fodlon i'w hymatebion gael eu cyhoeddi yn Atodiad B.

Mae Ffigur 1 yn dangos o ble daeth yr ymatebwyr yn ôl eu grŵp a'u lleoliad daearyddol.

Ffigur 1 Nifer yr ymatebion i'r ymchwiliad safonau yn ôl lleoliad⁵

Lleoliadau	Nifer	Canran (%)
Abertawe	8	5%
Blaenau Gwent	0	0%
Bro Morgannwg	10	6%
Caerffili	5	3%
Casnewydd	1	1%
Castell-nedd Port Talbot	2	1%
Ceredigion	18	10%
Conwy	9	5%
Caerdydd	17	10%
Gwynedd	35	20%
Merthyr Tudful	2	1%
Pen-y-bont ar Ogwr	1	1%
Powys	5	3%
Rhondda Cynon Taf	3	2%
Sir Benfro	4	2%

⁴ Ceir rhestr o'r mudiadau/sefydliadau hynny yn Atodiad B yr adroddiad safonau.

⁵ Mae'r ystadegau hyn yn cynnwys yr holl ymatebion a ddaeth drwy'r holiadur, ynghyd â thempled Cymdeithas yr Iaith.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Sir Ddinbych	10	6%
Sir Fynwy	2	1%
Sir Gaerfyrddin	4	2%
Sir y Fflint	4	2%
Torfaen	2	1%
Wrecsam	8	5%
Ynys Môn	13	8%
Tu allan i Gymru	5	3%
Heb ateb	4	2%
Cyfanswm	172	100%

Ymateb y cyhoedd i'r ymchwiliad safonau a gynhelir mewn perthynas â phersonau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol

Safonau cyflenwi gwasanaethau

Wrth geisio barn y cyhoedd ar resymoldeb a chymesuredd y gofynion sydd ynghlwm â'r safonau cyflenwi gwasanaethau, gofynnwyd iddynt ymateb i'r cwestiwn isod yn yr holiadur:

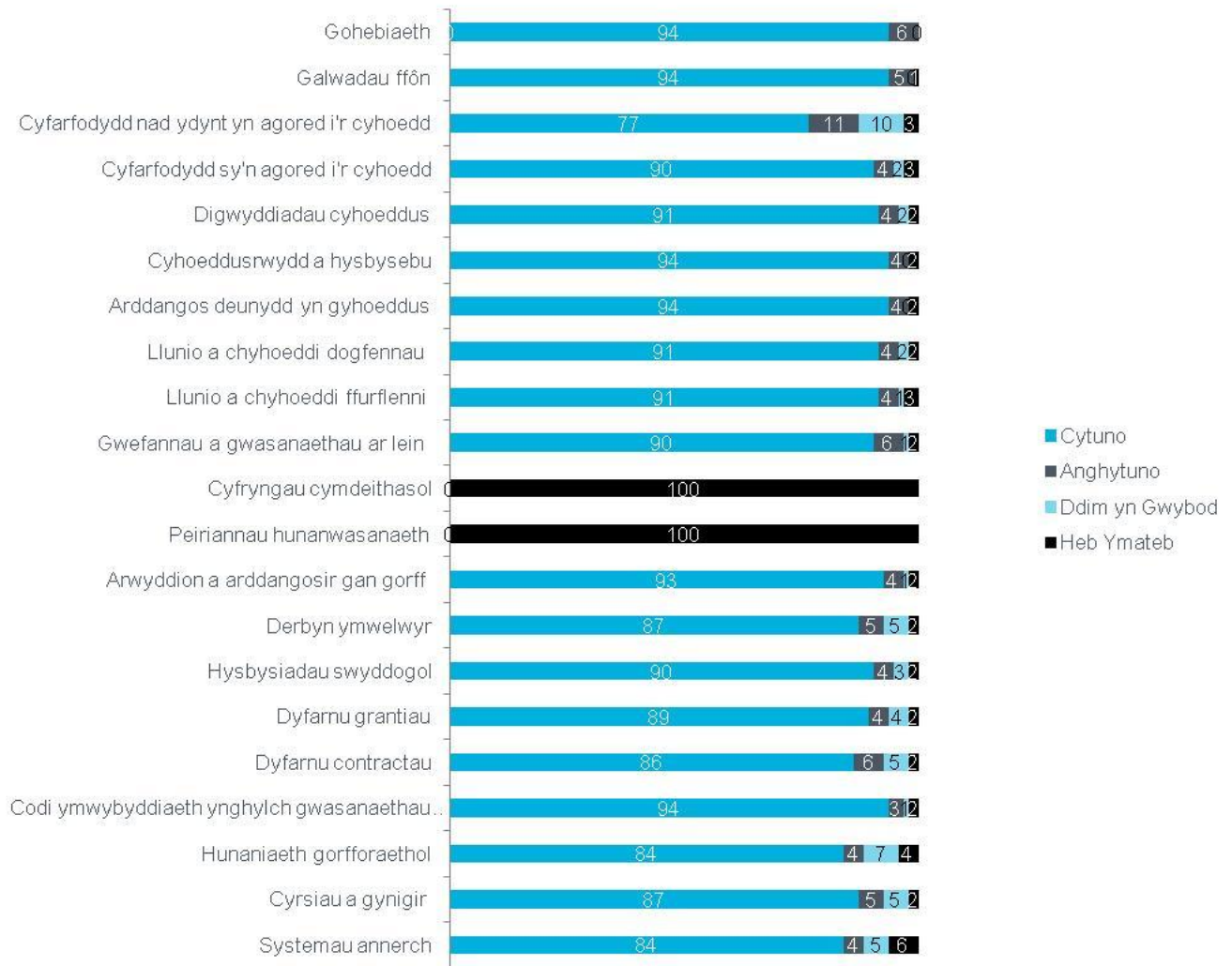
A ydych yn cytuno neu'n anghytuno y dylai'r sefydliadau dan sylw fod yn cynnal gweithgareddau safonau cyflenwi gwasanaethau yn Gymraeg, er mwyn eich galluogi chi fel aelod o'r cyhoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn y sefyllfaoedd canlynol?

Wrth ateb y cwestiwn hwn yn rhan o'r holiadur, rhoddwyd cyfle i'r cyhoedd ymateb fesul gweithgaredd sydd o fewn cwmpas safonau cyflenwi gwasanaethau.

Mae Ffigur 2 yn dangos amrywiaeth yr ymatebion a gafwyd.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Ffigur 2 Ymateb i gwestiwn 1 yr holiadur - Safonau cyflenwi gwasanaethau⁶

Safonau llunio polisi

Wrth geisio barn y cyhoedd ar resymoldeb a chymesuredd y gofynion sydd ynghlwm â'r safonau llunio polisi, gofynnwyd iddynt ymateb i'r cwestiwn isod yn yr holiadur:

A ydych yn cytuno neu'n anghytuno y dylai penderfyniadau polisi'r sefydliadau dan sylw wella'r cyfleoedd sydd i chi ddefnyddio'r Gymraeg a sicrhau gwell triniaeth i'r Gymraeg?

O'r 94 a ymatebodd drwy'r holiadur ar wefan y Comisiynydd, roedd 97% (91) wedi ateb y cwestiwn hwn. O'r 91 a ymatebodd, roedd 91% (84) yn cytuno â'r uchod.

Dengys y ffigur isod sut yr ymatebodd aelodau'r cyhoedd i'r cwestiwn hwn:

⁶ Ni ofynnwyd cwestiynau mewn perthynas â Chyfryngau Cymdeithasol neu Beiriannau Hunanwasanaeth.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Ffigur 3 Ymateb i gwestiwn 3 yr holiadur - Safonau llunio polisi⁷

Safonau gweithredu

Wrth geisio barn y cyhoedd ar resymoldeb a chymesuredd y gofynion sydd ynghlwm â'r safonau gweithredu, gofynnwyd iddynt ymateb i'r cwestiwn isod yn yr holiadur:

A ydych yn cytuno neu'n anghytuno y dylai'r sefydliadau dan sylw orfod hwyluso defnyddio'r Gymraeg yn unol â'r safonau gweithredu?

O'r 94 a ymatebodd drwy'r holiadur ar wefan y Comisiynydd, roedd 98% (92) wedi ateb y cwestiwn hwn. O'r 92 a ymatebodd, roedd 92% (85) yn cytuno â'r uchod.

Dengys y ffigur isod sut yr ymatebodd aelodau'r cyhoedd i'r cwestiwn hwn:

Ffigur 4 Ymateb i gwestiwn 4 yr holiadur - Safonau gweithredu⁸

⁷ Noder bod yr ystadegau hyn yn ymwneud â'r ymatebwyr a oedd wedi ateb y cwestiwn hwn.

⁸ Noder bod yr ystadegau hyn yn ymwneud â'r ymatebwyr a oedd wedi ateb y cwestiwn hwn.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Safonau cadw cofnodion

Wrth geisio barn y cyhoedd ar resymoldeb y gofynion sydd ynghlwm â'r safonau cadw cofnodion, gofynnwyd iddynt ymateb i'r cwestiwn isod yn yr holiadur:

A ydych yn cytuno neu'n anghytuno y dylai'r sefydliadau dan sylw gadw cofnod yn dweud sut y mae'n cadw at safonau'r Gymraeg a chadw cofnodion am gwynion?

O'r 94 a ymatebodd drwy'r holiadur ar wefan Comisiynydd y Gymraeg, roedd 98% (92) wedi ateb y cwestiwn hwn. O'r 92 a ymatebodd, roedd 88% (81) yn cytuno â'r uchod.

Dengys y ffigur isod sut yr ymatebodd aelodau'r cyhoedd i'r cwestiwn hwn:

Ffigur 5 Ymateb i gwestiwn 5 yr holiadur - Safonau cadw cofnodion⁹

Sylwadau pellach

Yn ogystal â darparu ymatebion i gwestiynau penodol ar bwnc yr ymchwiliad safonau, rhoddwyd cyfle i'r cyhoedd nodi unrhyw safonau ychwanegol yr oeddynt o'r farn y dylid eu pennu a'u gwneud yn benodol gymwys i'r personau perthnasol dan sylw, ynghyd ag unrhyw sylwadau pellach a oedd yn berthnasol i'r ymchwiliad safonau hwn.

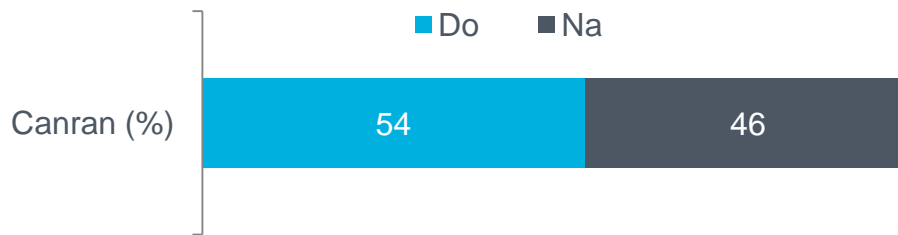
O'r 94 a ymatebodd drwy'r holiadur ar wefan y Comisiynydd, darparodd 54% (51) ohonynt sylwadau ychwanegol i'w hystyried gan Gomisiynydd y Gymraeg yn rhan o'r ymchwiliad safonau.

⁹ Noder bod yr ystadegau hyn yn ymwneud â'r ymatebwyr a oedd wedi ateb y cwestiwn hwn.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Ffigur 6 Sylwadau pellach a ddarparwyd gan aelodau'r cyhoedd

Yn yr un modd â'r cylchoedd blaenorol, roedd yr ymatebion a dderbyniwyd yn gyffredinol gefnogol i'r cysyniad o bennu safonau, a hynny er mwyn sicrhau hawliau clir i siaradwyr Cymraeg mewn perthynas â'r gwasanaethau Cymraeg a ddarperir gan yr holl sefydliadau sydd wedi eu cynnwys yng nghylch 3.

Mynegwyd cryn awydd unwaith eto gan y cyhoedd i sicrhau bod y safonau a gaiff eu pennu yn rhai sy'n glir, cadarn a dealladwy i bobl gyffredin. Ategwyd hynny gan nodi mai drwy hynny'n unig y sicheir y caiff hawliau siaradwyr Cymraeg eu diogelu.

Amlinellir isod brif themâu'r ymatebion a dderbyniwyd a oedd o blaid gwneud y safonau'n benodol gymwys:

- Yr angen i sicrhau bod pob sefydliad sydd yn darparu gwasanaethau yng Nghymru yn ddarostyngedig i ofynion Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, gan osgoi'r anghysonderau posibl a ddaw o weithredu dwy gyfundrefn statudol.
- Yr angen i sicrhau bod safonau yn sicrhau darpariaeth o wasanaethau Cymraeg yn ddiodyn, gan sicrhau bod y cysyniad o gynnig rhagweithiol yn gyson drwyddi draw.
- Sicrhau nad yw'r broses o ddyfarnu neu ddelio â thendr neu gontract uwchlaw'r angen am osod amodau iaith Gymraeg ar y grantiau/contractau a ddosberthir gan sefydliadau sydd wedi'u cynnwys yng nghylch 3.
- Yr angen i sicrhau bod safonau mewn perthynas â gwasanaeth wyneb-yn-wyneb yn mynd y tu hwnt i brif dderbynfeydd a chyfarfodydd personol sydd wedi eu trefnu ymlaen llaw.
- Yr angen i sicrhau eglurder bod y diffiniad o gyfarfodydd personol yn cynnwys pob cyswllt wyneb-yn-wyneb.
- Yr angen i bennu safon sydd yn gosod gofynion clir ar bolisiau recriwtio sefydliadau.

Derbyniwyd rhai ymatebion gan aelodau'r cyhoedd a oedd yn mynegi gwrthwynebiad cyffredinol i ddyletswyddau iaith.

Amlinellir prif themâu'r ymatebion a dderbyniwyd a oedd yn erbyn gwneud y safonau'n benodol gymwys isod:

- Yr angen i ystyried yr hinsawdd economaidd bresennol, a'r modd y caiff arian cyhoeddus ei wario ar y Gymraeg.
- Blaenoriaethu meysydd polisi eraill dros y Gymraeg.
- Perthnasedd y Gymraeg yng Nghymru.
- Anghytuno â'r gofyniad y dylai'r Gymraeg ymddangos neu gael ei chyhoeddi'n gyntaf.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

- Biwrocratiaeth y gofynion.

Safonau cyflenwi gwasanaethau

Derbyniwyd nifer o ymatebion oedd o'r farn y dylai bob un o'r sefydliadau yng nghylch 3 orfod gohebu â'r cyhoedd yng Nghymru drwy gyfrwng y Gymraeg. Aeth rhai ymatebwyr ymlaen i nodi pwysigrwydd sicrhau mai cyfeiriadau a ffurfiau Cymraeg a ddefnyddir wrth ohebu ag unigolyn yn Gymraeg. Roeddent o'r farn y byddai hyn yn gam sylweddol tuag at hybu'r iaith Gymraeg ac i annog dinasyddion i ddefnyddio'r fersiwn Gymraeg o leoliadau.

Er hynny, roedd un ymatebwr o'r farn bod y safonau fel y'u drafftwyd yn anymarferol mewn ardaloedd lle mai'r Gymraeg yw'r iaith fwyafrifol. Yn yr un modd, derbyniwyd rhai sylwadau oedd yn nodi mai ar gais yn unig y dylid darparu'r gwasanaeth yn Gymraeg, a hynny am resymau amgylcheddol ac economaidd.

Wrth ystyried y safonau mewn perthynas â chyfarfodydd neu ddigwyddiadau cyhoeddus, roedd nifer helaeth o'r ymatebwyr o'r farn y dylid sicrhau bod gan siaradwyr Cymraeg yr hawl i fynegi eu hunain yn y Gymraeg, ac felly y dylid sicrhau bod gofyniad arnynt i ddarparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd, neu gynnal y cyfarfod yn Gymraeg. Roedd eraill o'r farn y dylid sicrhau'r gwasanaeth hwnnw pan fo galw digonol am y gwasanaeth.

Pwysleisiwyd pwysigrwydd sicrhau gwasanaeth derbynfa gyflawn drwy gyfrwng y Gymraeg. Mynegwyd rhwystredigaeth gan rai ynglŷn â'r gwasanaeth a ddarperir ar hyn o bryd, gyda nifer o dderbynfeydd yn cyfarch yn Gymraeg ond methu delio'n llawn â'u hymholiadau hwy. Roedd eraill o'r farn y gallai'r gofyniad hwn fod yn her sylweddol i nifer o sefydliadau sydd yn gweithredu nifer o dderbynfeydd tu hwnt i'w prif dderbynfa. Cafodd y sylwadau hyn eu hategu mewn perthynas â gwasanaeth ffôn nifer o'r sefydliadau sydd yn rhan o gylch 3.

Yng nghyd-destun y safonau'n ymwneud â chynhyrchu dogfennau a ffurflenni, roedd nifer o ymatebwyr yn ystyried ei bod yn fwy na rhesymol disgwyl i'r sefydliadau yng nghylch 3 sicrhau bod y cyhoeddiadau hynny ar gael yn Gymraeg. Aeth un ymatebwr ymlaen i nodi bod modd i ddogfennau a ffurflenni gael eu cynhyrchu fel dogfennau dwyieithog ar-lein yn unig erbyn hyn, a thrwy hynny sicrhau bod costau cynhyrchu'n llawer is. Er hynny, roedd rhai o'r farn y dylai fod elfen gref o flaenoriaethu yma, a hynny ar sail y gynulleidfa darged, gydag eraill o'r farn mai ar gais yn unig y dylai'r dogfennau hyn gael eu cynhyrchu yn Gymraeg.

Derbyniwyd nifer o ymatebion gan y cyhoedd oedd yn amlygu pwysigrwydd sicrhau bod y sefydliadau dan sylw yn sicrhau arwyddion dwyieithog ar bob achlysur. Aeth rhai o'r ymatebwyr hynny ymlaen i nodi pwysigrwydd sicrhau mai'r Gymraeg fyddai'n cael blaenoriaeth, a hynny er mwyn sicrhau cysondeb ieithyddol ar draws Cymru. Er hynny, derbyniwyd rhai sylwadau oedd o'r farn na ddylid gweithredu yn y modd hwnnw, a hynny er mwyn sicrhau na fyddai unrhyw ddryswch i'r di-Gymraeg ac ymwelwyr i Gymru.

Wrth ystyried gwefannau a gwasanaethau ar-lein a ddarperir gan sefydliadau cylch 3, roedd cefnogaeth gref ar y cyfan i sicrhau gwefannau dwyieithog, a hynny gan ystyried y cynnydd yn y gwasanaethau a gynigir drwy'r cyfrwng hwn bellach, gyda rhai achosion pan fo'r gwasanaethau hynny ar gael drwy'r cyfrwng hwnnw'n unig.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Aeth rhai ymlaen i nodi'r problemau a geir gan sefydliadau sydd yn defnyddio ffeil cyfeiriadau Grŵp y Post Brenhinol, a hynny oherwydd diffyg cysondeb yn y gronfa ddata honno (PAF) o ran enwau lleoedd Cymraeg. Golyga hyn fod nifer o ffurflenni neu lythyrau a dderbynnir ganddynt â chyfeiriadau uniaith Saesneg arnynt, ac a fyddai'n peri iddynt fethu â chydymffurfio â'r safonau.

Safonau llunio polisi

Pwysleisiodd nifer o'r ymatebwyr bod yn rhaid i bolisiâu'r sefydliadau dan sylw arddel yr egwyddor o gydraddoldeb, gan sicrhau eu bod yn cyflogi digon o siaradwyr Cymraeg er mwyn gallu darparu gwasanaethau yn yr iaith honno.

Safonau gweithredu

Derbyniwyd tystiolaeth gan nifer oedd o'r farn ei bod yn gwbl resymol ac yn gymesur i'r lefel uchaf o safonau gweithredu gael eu gosod ar y cyrff hynny sydd wedi'u cynnwys yng nghylch 3, a hynny gan ystyried bod y cyrff hyn yn derbyn arian cyhoeddus sylweddol neu'n gwmniau a ddylai weithredu er budd y cyhoedd.

Er hynny, roedd un ymatebwr o'r farn nad oedd y safonau gweithredu fel y'u drafftwyd ar gyfer y cylch cyntaf yn cyflawni'r amcan o sicrhau bod rhagor o sefydliadau yn gweithio'n fewnol yn Gymraeg yn unig.

Safonau cadw cofnodion

Derbyniwyd nifer o sylwadau oedd yn cefnogi'r angen i sefydliadau gadw cofnodion, a hynny er mwyn sicrhau'r gallu i fonitro ac i archwilio cydymffurfiaeth â'r safonau eraill. Er hynny, roedd rhai o'r farn bod elfennau o'r gofynion yn fiwrocrataidd ar gyfer sefydliadau sydd yn gweinyddu'n fewnol drwy gyfrwng y Gymraeg, gydag eraill o'r farn nad yw cadw cofnodion yn weithgaredd effeithiol er mwyn gwella ansawdd ac ystod gwasanaethau cyfrwng Cymraeg.

6 Tystiolaeth a dderbyniwyd gan Banel Cynghori Comisiynydd y Gymraeg

Derbyniwyd tystiolaeth gan y Panel Cynghori yn unol â'r gofynion a amlinellir yn adran 63(3) Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

Roedd yr ymatebion a dderbyniwyd gan y Panel yn dangos cefnogaeth i bwrpas y rheoliadau sef gwireddu amcanion sylfaenol Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011: bod y Gymraeg yn iaith swyddogol yng Nghymru ac na ddylid ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Gan gydnabod y bydd pryder ymysg y rheiny caiff eu rheoleiddio gan Gomisiynydd y Gymraeg, pwysleisiwyd y pwysigrwydd ar sicrhau bod pawb yn deall gofynion Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011; y Ddeddfwriaeth a ysgogodd dyfodiad y safonau hyn.

Yn yr un modd â'r hyn a nodwyd yng nghyswllt y personau y cynhaliwyd ymchwiliadau safonau iddynt yng nghylch 2, roedd y Panel o'r farn y dylid ystyried sut y bydd rhai safonau yn cael eu gweithredu mewn modd 'rhesymol a chymesur' wrth osod y gofynion mewn hysbysiadau cydymffurfio o dan adran 44 y Mesur.

Ategwyd hynny gan nodi y gellir ystyried rhesymoldeb a chymesuredd mewn un o ddwy ffordd, sef; pennu safonau gwahanol i bersonau mewn ardaloedd gwahanol o Gymru gan adlewyrchu natur ieithyddol yr ardaloedd perthnasol neu bennu safonau cyffredin ar draws Cymru gan ddatgan diwrnodau gosod gwahanol ar gyfer pryd y bydd yn ofynnol iddynt orfod cydymffurfio â safon(au) e.e. lle bo angen elfen o hyfforddiant staff er mwyn cydymffurfio â safon, caniatáu rhagor o amser i berson gydymffurfio â safon o'i gymharu â pherson lle mae adnoddau staff priodol ar gael eisoes.

Roedd rhai aelodau o'r Panel yn ystyried y dylid gweithredu'r safonau mewn modd sydd yn adlewyrchu patrwm iaith y gwahanol ardaloedd. Cyfeiriwyd yn benodol at gyrff Llywodraeth y DU yn y cyswllt hwn. Pwysleisiwyd unwaith eto y dylid sicrhau bod unrhyw ofynion sy'n cael eu gosod ar bersonau tebyg yn nodi'r amgylchiadau hynny lle bydd disgwyl iddynt gydymffurfio â safon(au).

Wrth ystyried y gweithgareddau a geir o dan y safonau cyflenwi gwasanaethau, cyfeiriwyd yn benodol at gyrsiau addysg a gynigir i'r cyhoedd gan nodi eu bod o'r farn y dylid asesu'r angen, gan ymchwilio i'r bylchau sydd o safbwynt cynnwys, cyn ei gwneud hi'n ofynnol ar berson i gydymffurfio â'r gofyniad.

7 Casgliadau'r ymchwiliad safonau

Sylwadau cyffredinol

Daethpwyd i'r casgliadau isod ar sail y dystiolaeth a dderbyniwyd gan y person perthnasol a'r Panel Cynghori i bwnc yr ymchwiliad safonau, ynghyd â thystiolaeth annibynnol a gasglwyd gan Gomisiynydd y Gymraeg yng nghyd-destun cynllun iaith y person perthnasol dan sylw.

Nodir ym Memorandwm Esboniadol Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 mai un o brif amcanion y Ddeddfwriaeth oedd moderneiddio ac adeiladu ar y system o gynlluniau iaith Gymraeg a grëwyd o dan Ddeddf 1993. Yn yr un modd, nodir mai nod Llywodraeth Cymru wrth ddeddfu oedd sicrhau gwell cysondeb rhwng personau, yn enwedig rhwng personau yn yr un sector, o ran darparu gwasanaethau Gymraeg.

Yn yr un modd, nodir bod adran 42 y Mesur yn gosod dyletswydd ar Weinidogion Cymru i sicrhau bod rheoliadau'n darparu bod safonau cyflenwi gwasanaethau sy'n ymwneud â phob un o'r gweithgareddau a bennir yn Atodlen 9 yn benodol gymwys i berson os yw'r person yn gwneud y gweithgareddau hynny a'r graddau y mae hynny'n digwydd.

Er hynny, dylid nodi nad oes rhaid iddynt wneud hynny os yw'r Comisiynydd yn nodi mewn adroddiad safonau, neu os yw Gweinidogion Cymru o'r farn, y byddai'n afresymol neu'n anghymesur i safonau cyflenwi gwasanaethau fod yn benodol gymwys i berson mewn perthynas â'r gweithgaredd hwnnw. Dylid nodi nad yw'r adran hon yn y Mesur yn atal rheoliadau o dan adran 39 rhag darparu bod safonau cyflenwi gwasanaethau eraill yn benodol gymwys i berson.

Yn unol â'r uchod, os amlygwyd drwy'r ymchwiliad safonau bod person yn gwneud y gweithgaredd¹⁰, p'un a yw hynny i raddau mwy neu lai, daw Comisiynydd y Gymraeg i'r casgliad y dylai'r holl safonau mewn perthynas â'r gweithgaredd hwnnw gael eu gwneud yn benodol gymwys iddynt. Daethpwyd i'r casgliadau hynny gan fod y safonau a bennwyd gan Lywodraeth Cymru yn gyd-ddibynnol ar ei gilydd o fewn cwrpas gweithgaredd.

Ategwyd hynny gan ymateb Gweinidogion Cymru i adroddiadau a chasgliadau Comisiynydd y Gymraeg mewn perthynas â chylch 2 o'i hymchwiliadau safonau, a gyhoeddwyd ym mis Hydref 2015 ac sy'n nodi'r canlynol:

Os bydd o leiaf un sefydliad o fewn sector wedi nodi ei fod yn ymgymryd â gweithgaredd, mae'r Comisiynydd wedi dod i'r casgliad y dylai'r safonau drafft sy'n gysylltiedig â'r gweithgaredd hwnnw fod yn benodol gymwys i'r holl sefydliadau o fewn y sector hwnnw. Mae Gweinidogion Cymru'n cefnogi'r dull hwn gan ei fod yn dilyn cynsail a sefydlwyd yn y gyfres gyntaf o Reoliadau, a olygodd fod yr un safonau'n gymwys i sefydliadau o fewn yr un sector.¹¹

¹⁰ Gweithgaredd cyflenwi gwasanaethau fel y'i diffinnir yn adran 28 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

¹¹ <http://gov.wales/topics/welshlanguage/response-to-welsh-language-standards-investigation/?lang=cy&ghg>

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Nodir hefyd y gall y modd y cyflenwir gwasanaeth mewn perthynas â gweithgaredd newid yn y dyfodol ac y byddai angen addasu i adlewyrchu hynny drwy amrywio'r hysbysiad cydymffurfio, yn hytrach na mynd yn ôl at reoliadau.

Er hynny, lle ceir tystiolaeth nad yw person yn gwneud gweithgaredd o gwbl, boed hynny drwy dystiolaeth a ddaw yn rhan o'r ymchwiliad safonau, neu drwy ddulliau eraill, daw Comisiynydd y Gymraeg i'r casgliad na ddylai safonau o dan y gweithgaredd hwnnw fod yn benodol gymwys iddynt, oni bai bod rhesymau dilys dros wneud hynny.

Bydd Comisiynydd y Gymraeg yn ystyried y dystiolaeth a ddarparwyd er mwyn dod i benderfyniad ar gynnwys hysbysiaidau cydymffurfio a roddir i bersonau perthnasol o dan adran 44 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

Eglurwyd uchod, yn adran 2 o'r adroddiad hwn, mai pwnc yr ymchwiliad safonau hwn oedd dyfarnu:

- a ddylai'r person fod yn agored i gydymffurfio â safonau;
- os yw'r person yn dod o fewn Atodlen 6, dyfarnu pa safonau (os o gwbl) a ddylai fod yn gymwysadwy i bob person perthnasol a ddaw o fewn y grŵp;
- pa safonau (os o gwbl) a ddylai fod yn benodol gymwys i berson (p'un a yw'r safonau eisoes wedi eu pennu gan Weinidogion Cymru o dan adran 26(1) ai peidio).

Yn seiliedig ar y dystiolaeth a dderbyniwyd, ac o gymryd amcanion y Mesur fel y'u hamlinellwyd uchod i ystyriaeth, casgliad Comisiynydd y Gymraeg yw y dylai'r person yma sy'n ymddangos i'r Comisiynydd ei fod yn aelod o'r grŵp Atodlen 5(5) – Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol – sef Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru – fod yn agored i gydymffurfio â safonau.

Barn y Comisiynydd, yn seiliedig ar y dystiolaeth a dderbyniwyd, a chyda'r bwriad o sicrhau cysondeb â phersonau eraill a enwir yn Atodlen 6 y Mesur, yw y dylai'r safonau canlynol fod yn gymwysadwy i Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru :

- Safonau cyflenwi gwasanaethau;
- Safonau llunio polisi;
- Safonau gweithredu;
- Safonau cadw cofnodion.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Safonau y dylid eu gwneud yn benodol gymwys i bersonau a ddaw o fewn yr adroddiad Atodlen 5(5) – Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol

Safonau cyflenwi gwasanaethau

Yn sgil cynnal yr ymchwiliad safonau hwn, ac ar sail y dystiolaeth a dderbyniwyd, daw'r Comisiynydd i'r casgliad y dylai Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru allu cyflenwi gwasanaethau mewn perthynas â'r gweithgareddau perthnasol.

Unwaith eto, dymuna'r Comisiynydd nodi pwysigrwydd gwahaniaethu'n glir rhwng ymrwymadau sefydliad (yr hyn sy'n ddisgwyliedig ohono) a pherfformiad (i ba raddau y mae'n cydymffurfio â'r disgwyliadau hynny ar hyn o bryd). Mae pob cynllun iaith Gymraeg yn dwyn awdurdod llawn y sefydliad wrth ddod i gytundeb ar gynnwys. Byddai peidio â phennu safonau sy'n gydradd â chynllun iaith sefydliad, a'u gwneud yn benodol gymwys i'r personau dan sylw, yn gam yn ôl ac yn mynd yn groes i fwriad Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

Nodir bod perfformiad yn fater ymarferol, ac felly hefyd y graddau y gall sefydliad gydymffurfio â safon ar amser penodol. Gall y graddau hynny wella, gwaethygu neu aros yr un fath. Mae Comisiynydd y Gymraeg o'r farn y dylai'r ymrwymadau ddiwallu anghenion defnyddwyr y Gymraeg y mae'r sefydliad yn eu gwasanaethu, gydag amserlen resymol wedi ei phennu ar gyfer delio ag unrhyw rwystrau sy'n bodoli. Bydd Comisiynydd y Gymraeg yn ystyried y rhwystrau hynny wrth benderfynu ar gynnwys hysbysiadau cydymffurfio a gyflwynir o dan adran 44 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

Er y derbyniwyd rhai enghreifftiau o ddiffyg cydymffurfiaeth, a phryderon ynglŷn â rhai o'r gofynion sydd ynghlwm wrth y safonau cyflenwi gwasanaethau, ar y cyfan roedd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru yn ystyried y byddai gwneud y safonau'n benodol gymwys iddo yn rhesymol a chymesur.

Casgliad 1: Daw Comisiynydd y Gymraeg i'r casgliad y dylai Gweinidogion Cymru sicrhau bod rheoliadau yn gwneud darpariaeth i safonau cyflenwi gwasanaethau mewn perthynas â'r gweithgareddau isod fod yn benodol gymwys i Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru:

- gohebiaeth a anfonir gan gorff
- galwadau ffôn i gorff ac oddi wrth gorff
- cyfarfodydd a gynhelir gan gorff nad ydynt yn agored i'r cyhoedd yn gyffredinol
- corff yn arddangos deunydd yn gyhoeddus
- corff yn llunio ac yn cyhoeddi dogfennau
- corff yn llunio ac yn cyhoeddi ffurflenni
- gwefannau a gwasanaethau ar-lein corff
- defnydd corff o'r cyfryngau cymdeithasol
- arwyddion a arddangosir gan gorff
- derbyn ymwelwyr i adeiladau'r corff
- corff yn gwneud hysbysiadau swyddogol

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

- corff yn dyfarnu contractau
- codi ymwybyddiaeth ynghylch gwasanaethau Cymraeg a ddarperir gan gorff
- hunaniaeth gorfforaethol corff
- cyrsiau a gynigir gan gorff
- systemau annerch cyhoeddus a ddefnyddir gan gorff.

Er i Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru nodi nad yw'n trefnu nac yn ariannu digwyddiadau cyhoeddus nac ychwaith yn trefnu cyfarfodydd sy'n agored i'r cyhoedd, roedd y dystiolaeth a gyflwynwyd ganddo fel rhan o'r ymchwiliad safonau hwn yn cyfeirio'n benodol at ddigwyddiadau a chyfarfodydd cyhoeddus, a'i fod yn gwneud hynny drwy gyfrwng y Gymraeg.

Casgliad 2: Daw Comisiynydd y Gymraeg i'r casgliad y dylai Gweinidogion Cymru sicrhau bod rheoliadau yn gwneud darpariaeth i safonau cyflenwi gwasanaethau mewn perthynas â'r gweithgaredd isod fod yn benodol gymwys i Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru:

- cyfarfodydd a drefnir gan gorff sy'n agored i'r cyhoedd
- digwyddiadau cyhoeddus a drefnir neu a ariennir gan gorff.

Er i'r Cwmni dan sylw nodi nad yw'n cynhyrchu deunydd cyhoeddusrwydd a hysbysebu, fe nododd y gall hynny ddigwydd yn sgil ei wefan, drwy ddatganiadau i'r wasg ac adroddiadau, a bod y rhain oll yn cael eu gwneud drwy gyfrwng y Gymraeg eisoes. Bydd Comisiynydd y Gymraeg yn ystyried y dystiolaeth hon ymhellach wrth benderfynu ar gynnwys hysbysiadau cydymffurfio dan adran 44 o'r Mesur.

Casgliad 3: Daw Comisiynydd y Gymraeg i'r casgliad y dylai Gweinidogion Cymru sicrhau bod rheoliadau yn gwneud darpariaeth i safonau cyflenwi gwasanaethau mewn perthynas â'r gweithgaredd isod fod yn benodol gymwys i Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru:

- cyhoeddusrwydd a hysbysebu gan gorff.

Cadarnhaodd y Cwmni dan sylw nad yw'n dyfarnu grantiau. Fodd bynnag, roedd ymrwymadau sy'n cyfateb, yn rhannol neu'n llawn, i'r safonau ar gyfer corff yn dyfarnu grantiau yng nghynllun iaith Gymraeg y person perthnasol hwn.

Casgliad 4: Daw Comisiynydd y Gymraeg i'r casgliad y dylai Gweinidogion Cymru sicrhau bod rheoliadau yn gwneud darpariaeth i safonau cyflenwi gwasanaethau mewn perthynas â'r gweithgaredd isod fod yn benodol gymwys i Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru, i'r graddau fod y pŵer a'r swyddogaeth ganddo i wneud hynny:

- corff yn dyfarnu grantiau.

Nododd y Cwmni dan sylw nad yw'n defnyddio peiriannau hunanwasanaeth. At hynny, nid oedd unrhyw ymrwymadau o fewn ei gynllun iaith yn cyfateb i'r safon ar gyfer y gweithgaredd. Gan ystyried hynny, a gan na chyfyd unrhyw dystiolaeth arall bod y person perthnasol yn gwneud y gweithgaredd, bernir nad yw'r gweithgaredd yn berthnasol iddo ar hyn o bryd ond bod y gweithgaredd yn un y gallai ddechrau ei

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

ddarparu yn y dyfodol. Bydd Comisiynydd y Gymraeg yn ystyried y graddau y mae'r person perthnasol yn darparu'r math hwn o wasanaeth wrth ymgynghori ar hysbysiad cydymffurfio o dan adran 47 y Mesur.

Casgliad 5: Daw Comisiynydd y Gymraeg i'r casgliad y dylai Gweinidogion Cymru sicrhau bod rheoliadau yn gwneud darpariaeth i safonau cyflenwi gwasanaethau mewn perthynas â'r gweithgaredd isod fod yn benodol gymwys i Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru, i'r graddau eu bod o'r farn bod y gweithgaredd yn un y gallai'r person perthnasol ddechrau ei ddarparu yn y dyfodol:

- peiriannau hunanwasanaeth.

Safonau llunio polisi

Mae'r mesurau gofynnol sy'n sail ar gyfer cynnwys cynlluniau iaith Gymraeg i'w gweld ar ffurf canllawiau statudol a gymeradwywyd gerbron Tŷ'r Cyffredin (cymeradwywyd Canllawiau ar Ffurf a Chynnwys Cynlluniau Iaith gan Senedd y Deyrnas Unedig ar 19 Gorffennaf 1995). Nodir yn y canllawiau hynny y dylai sefydliadau orfod pennu'r mesurau y bwriedir eu cymryd wrth asesu effaith polisïau, strategaethau a mentrau newydd, a'u bod yn eu gweithredu.

Cred y Comisiynydd y dylai sefydliadau sydd yn gweithredu yng Nghymru fod yn ystyried yr effaith y gall eu polisïau eu cael ar y Gymraeg, a sut y gellir creu polisïau sydd yn ymgyrraedd at y nod o sicrhau un neu ragor o'r canlyniadau isod.

Bod y person sy'n gwneud y penderfyniad polisi yn ystyried pa effeithiau, os o gwbl, (a ph'un ai yw'r effeithiau'n bositif neu'n andwyol) y byddai'r penderfyniad polisi yn eu cael –

- (a) ar gyfleoedd i bersonau eraill i ddefnyddio'r Gymraeg, neu
- (b) ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Yr ail o'r canlyniadau hynny yw bod y person sy'n gwneud y penderfyniad polisi yn ystyried sut y gellid gwneud y penderfyniad fel bod y penderfyniad yn cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif –

- (a) ar gyfleoedd i bersonau eraill i ddefnyddio'r Gymraeg, neu
- (b) ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Y trydydd o'r canlyniadau hynny yw bod y person sy'n gwneud y penderfyniad polisi yn ystyried sut y gellid gwneud y penderfyniadau fel nad yw'r penderfyniad yn cael effeithiau andwyol, neu fel bod y penderfyniad yn cael effeithiau llai andwyol –

- (a) ar gyfleoedd i bersonau eraill i ddefnyddio'r Gymraeg, neu
- (b) ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.¹²

Yn sgil cynnal yr ymchwiliad safonau hwn, ac ar sail y dystiolaeth a dderbyniwyd, daw Comisiynydd y Gymraeg i'r casgliad y dylai penderfyniadau polisi Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru wella'r cyfleoedd sydd ar gael i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg a sicrhau na chaiff y Gymraeg ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Rhesymau'r Comisiynydd dros ddod i'r casgliad hwn yw fod eisoes disgwyl i'r person perthnasol hwn asesu goblygiadau ieithyddol polisïau a mentrau newydd yn ystod y

¹² Adran 29 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

broses o'u creu a'u hadolygu, a hynny drwy ei gynllun iaith Gymraeg. Cadarnhawyd hyn oll yn y dystiolaeth a dderbyniwyd gan y person perthnasol fel rhan o'r ymchwiliad safonau hwn.

Nododd y Cwmni dan sylw y byddai'n rhesymol a chymesur gwneud y safonau llunio polisi yn benodol gymwys iddo er nad yw'n gwneud pob un o'r gweithgareddau llunio polisi ar hyn o bryd.

Casgliad 6: Daw Comisiynydd y Gymraeg i'r casgliad y dylai Gweinidogion Cymru sicrhau bod rheoliadau yn gwneud darpariaeth i safonau llunio polisi fod yn benodol gymwys i Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru.

Safonau gweithredu

Noda adran 30 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 mai ystyr safon gweithredu yw:

safon y bwriedir iddi hybu neu hwyluso defnyddio'r Gymraeg

- (i) gan A wrth i A wneud ei weithgareddau perthnasol,
- (ii) gan A a pherson arall wrth iddynt ddelio â'i gilydd mewn cysylltiad â gweithgareddau perthnasol A, neu
- (iii) gan berson heblaw A wrth iddo wneud gweithgareddau at ddibenion gweithgareddau perthnasol A, neu mewn cysylltiad â hwy.

Mae Comisiynydd y Gymraeg yn cydnabod bod rhai elfennau ynghlwm â'r safonau gweithredu yn newydd i Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru. I'r un perwyl, derbyniwyd rhai enghreifftiau lle nad oes trefniadau mewn lle er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth lawn â'r gofynion ar hyn o bryd. Bydd Comisiynydd y Gymraeg yn ystyried hynny ymhellach wrth benderfynu ar gynnwys hysbysiadau cydymffurfio a roddir o dan adran 44 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

Er hyn, dylid nodi bod nifer o'r gofynion yn bethau y disgwylir i Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru eu gwneud o dan ei gynllun iaith Gymraeg. Mae'r rhain yn cynnwys pennu mesurau i sicrhau bod gweithleoedd sydd â chyswllt â'r cyhoedd yng Nghymru yn ceisio cael digon o siaradwyr Cymraeg sydd â'r sgiliau priodol; mesurau i glustnodi'r swyddi hynny lle'r ystyrir bod y gallu i siarad Cymraeg yn hanfodol a'r rhai lle'r ystyrir ei fod yn ddymunol, ynghyd â mesurau i asesu'r angen am hyfforddiant a'i ddarparu i gyflogeion.

I'r perwyl hwn, ac ar sail y dystiolaeth a dderbyniwyd, daw'r Comisiynydd i'r casgliad ei bod yn rhesymol a chymesur i Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru alluogi ei weithwyr i gyflawni eu gweithgareddau perthnasol drwy gyfrwng y Gymraeg.

Gyda'r elfennau hynny nad ydynt wedi eu yng nghynllun iaith Gymraeg y Cwmni, neu'n weithredol ar hyn o bryd, daw Comisiynydd y Gymraeg i'r casgliad y byddai caniatáu amser digonol i ymgynhyddu at y nod polisi newydd hwn, yn ogystal â chynnwys mesurau lleddfu eraill lle bo'n briodol, mewn hysbysiad cydymffurfio yn rhesymol a chymesur.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Casgliad 7: Daw Comisiynydd y Gymraeg i'r casgliad y dylai Gweinidogion Cymru sicrhau bod rheoliadau yn gwneud darpariaeth i safonau gweithredu mewn perthynas â'r materion isod fod yn benodol gymwys i Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru:

- Safonau ynghylch defnyddio'r Gymraeg o fewn gweinyddiaeth fewnol corff
- Safonau ynghylch cwynion a wneir gan aelod o staff corff
- Safonau ynghylch corff yn disgyblu staff
- Safonau ynghylch technoleg gwybodaeth a deunyddiau cymorth a ddarperir gan gorff, ac ynghylch y fewnrwyd
- Safonau ynghylch corff yn meithrin sgiliau yn y Gymraeg drwy gynllunio a hyfforddi ei weithlu
- Safonau ynghylch recriwtio ac apwyntio
- Safonau ynghylch arwyddion a arddangosir yng ngweithle corff
- Safonau ynghylch cyhoeddiadau a negeseuon sain yng ngweithle corff.

Safonau cadw cofnodion

Yn sgil cynnal yr ymchwiliad safonau hwn, ac ar sail y dystiolaeth a dderbyniwyd, daw Comisiynydd y Gymraeg i'r casgliad y dylai Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru gadw cofnod yn nodi sut y mae'n cadw at y safonau y disgwylir iddo gydymffurfio â hwy, yn ogystal â chwynion. Mae'n ofynnol i'r sefydliad dan sylw dan ei gynllun iaith Gymraeg, bennu'r camau y dylid eu cymryd i gyhoeddi gwybodaeth am berfformiad y sefydliad yn erbyn y gofynion statudol. Cadarnhawyd hynny yn y dystiolaeth a dderbyniwyd, gyda'r person perthnasol yn nodi bod y safonau cadw cofnodion, mewn egwyddor ac yn weithredol i raddau helaeth, yn arfer cyfredol.

Casgliad 8: Daw Comisiynydd y Gymraeg i'r casgliad y dylai Gweinidogion Cymru sicrhau bod rheoliadau yn gwneud darpariaeth i safonau cadw cofnodion fod yn benodol gymwys i Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru.

Safonau sy'n ymdrin â materion atodol

Ceir darpariaethau yn y Mesur sy'n ymwneud â threfniadau monitro a gofynion adrodd ar gyfer y gyfundrefn safonau (Adran 27 – Darpariaethau Atodol). Yn dilyn cymeradwyo 'Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015'¹³ yng Nghyfarfod Llawn Cynulliad Cenedlaethol Cymru ar 24 Mawrth 2015, pennwyd safonau sy'n ymdrin â materion atodol o dan adran 26 o'r Mesur.

Noda Comisiynydd y Gymraeg ei bod hi'n ofynnol o dan gynlluniau iaith Gymraeg i bennu'r camau sydd i'w cymryd i gyhoeddi gwybodaeth ar berfformiad y sefydliad yn erbyn y gofynion statudol.

Mae dogfen polisi Llywodraeth Cymru 'Arolygu, Archwilio a Rheoleiddio'¹⁴ yn egluro mai rôl arolygwyr yw 'gwirio'n annibynnol gan ddefnyddio arbenigedd proffesiynol a phŵer cyfreithiol'. Caiff hynny ei ategu gan Adroddiad Crerar ar arolygu yn yr Alban sy'n nodi mai rôl arolygwyr allanol yw darparu sicrwydd annibynnol fod gwasanaethau'n cael eu rheoli'n dda ac yn addas i'w pwrpas. Yn ôl Crerar, pum prif egwyddor arolygu yw'r angen i ganolbwyntio ar y cyhoedd; annibyniaeth;

¹³ <http://www.legislation.gov.uk/cy/wsi/2015/996/made/welsh/data.pdf>

¹⁴ <http://gov.wales/docs/dpsp/publications/inspectionpolicystatement/090930inspstatementcy.pdf>

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

cymesuredd; tryloywder ac atebolrwydd. Mae cynigion Crerar yn gyson ag egwyddorion Hampton sy'n nodi y dylai arolygu ddigwydd ar sail risg; na ddylid cynnal arolygon heb reswm ac y dylai rheoleiddwyr allu rhoi cyngor awdurdodol a hygyrch. Yn yr un modd, ceir cydnabyddiaeth hefyd nad oes modd i gyrff arolygu oruchwylio popeth y mae darparwyr gwasanaethau yn ei wneud. Hynny yw, mae disgwyl cynyddol i ddarparwyr gwasanaethau gael trefniadau craffu ac archwilio mewnol cadarn. Ymhellach, mae hunanasesu yn chwarae rhan gynyddol bwysig mewn trefniadau arolygu allanol.

Cadarnhaodd Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru y byddai modd iddo gydymffurfio â'r safonau sy'n ymdrin â materion atodol yng nghyswllt y safonau cyflenwi gwasanaethau, llunio polisi, gweithredu a chadw cofnodion, a bod y safonau hynny mewn egwyddor yn rhai rhesymol a chymesur.

Casgliad 9: Yn sgil cynnal yr ymchwiliad safonau, ac wrth ystyried yr uchod, daw Comisiynydd y Gymraeg i'r casgliad y dylai Gweinidogion Cymru sicrhau bod rheoliadau yn gwneud darpariaeth i safonau sy'n ymdrin â materion atodol fod yn benodol gymwys i Gwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru.

8 Y camau nesaf

Wrth ddarparu'r adroddiad safonau hwn mae Comisiynydd y Gymraeg wedi ystyried yr holl ymatebion a gyflwynwyd i'r ymchwiliad safonau. Caiff yr adroddiad hwn ei gyflwyno i'r isod yn unol ag adran 64(4) y Mesur:

- y person perthnasol
- Panel Cyngori Comisiynydd y Gymraeg
- pob person a gymerodd ran yn ymgynghoriad y Comisiynydd yn unol ag adran 63
- Gweinidogion Cymru.

Ochr yn ochr ag ymchwiliadau safonau Comisiynydd y Gymraeg, disgwylir i Weinidogion Cymru gynnal asesiadau effaith rheoleiddiol mewn perthynas ag is-ddeddfwriaeth berthnasol y maent yn bwriadu ei gwneud, gan ddefnyddio eu pwerau is-ddeddfwriaethol eu hunain.

Noda Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 mai asesiad effaith rheoleiddiol yw'r isod:

A regulatory impact assessment is an assessment as to the likely costs and benefits of complying with relevant Welsh subordinate legislation.¹⁵

Yn hyn o beth, gall asesiad effaith rheoleiddiol gael ei ystyried:

- yn broses i helpu Gweinidogion Cymru ystyried effaith y rheoliad arfaethedig ar fuddiannau unigolion, grwpiau, sefydliadau ac ati
- yn gyfrwng i alluogi Gweinidogion Cymru i bwysu a mesur costau a manteision yr holl opsiynau sydd ar gael iddynt cyn gweithredu polisi; ac
- yn fodd o gyflwyno'r dystiolaeth berthnasol ar effeithiau cadarnhaol a negyddol ymyriadau o'r fath at ddibenion craffu ar y dystiolaeth honno.¹⁶

Bydd disgwyl i Weinidogion Cymru ystyried y dystiolaeth a gasglwyd ganddynt at ddibenion yr asesiad effaith rheoleiddiol, ochr yn ochr â chasgliadau Comisiynydd y Gymraeg mewn adroddiad safonau wrth benderfynu a ddylent arfer y pwerau sydd wedi eu rhoi iddynt o dan Ran 4 y Mesur ai peidio.

Cadarnhaodd Y Gwir Anrh. Carwyn Jones AC, Prif Weinidog Cymru yng Nghyfarfod Llawn Cynulliad Cenedlaethol Cymru ar 20 Hydref 2015 na fyddai'r trydydd cylch o reoliadau yn gallu cael eu datblygu cyn diwedd cyfnod y Cynulliad hwn, ac felly y byddai hynny'n fater i'r Cynulliad nesaf.

Nid oes amserlen felly ar gyfer cyflwyno rheoliadau mewn perthynas â'r person(au) hynny a ddaw o fewn yr adroddiad safonau hwn.

¹⁵ Adran 76(2)(a) Deddf Llywodraeth Cymru 2006.

¹⁶ <http://gov.wales/docs/legislation/guidance/091020riacodecy.doc>

Atodiad A – Sylwadau cyffredinol a dderbyniwyd gan y cyhoedd ar ymchwiliadau safonau cylch 3

Yn yr un modd â'r cylchoedd blaenorol, roedd yr ymatebion a dderbyniwyd yn gyffredinol gefnogol i'r cysyniad o bennu safonau, a hynny er mwyn sicrhau hawliau clir i siaradwyr Cymraeg mewn perthynas â'r gwasanaethau Cymraeg a ddarperir gan yr holl sefydliadau sydd wedi eu cynnwys yng nghylch 3.

Mynegwyd cryn awydd unwaith eto gan y cyhoedd i sicrhau bod y safonau a gaiff eu pennu yn rhai sy'n glir, cadarn a dealladwy i bobl gyffredin. Ategwyd hynny gan nodi mai drwy hynny'n unig y sicheir y caiff hawliau siaradwyr Cymraeg eu diogelu.

Amlinellir isod brif themâu'r ymatebion a dderbyniwyd a oedd o blaid gwneud y safonau'n benodol gymwys:

- Yr angen i sicrhau bod pob sefydliad sydd yn darparu gwasanaethau yng Nghymru yn ddarostyngedig i ofynion Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, gan osgoi'r anghysonderau posibl a ddaw o weithredu dwy gyfundrefn statudol.
- Yr angen i sicrhau bod safonau yn sicrhau darpariaeth o wasanaethau Cymraeg yn ddiodyn, gan sicrhau bod y cysyniad o gynnig rhagweithiol yn gyson drwyddi draw.
- Sicrhau nad yw'r broses o ddyfarnu neu ddelio â thendr neu gontract uwchlaw'r angen am osod amodau iaith Gymraeg ar y grantiau/contractau a ddosberthir gan sefydliadau sydd wedi'u cynnwys yng nghylch 3.
- Yr angen i sicrhau bod safonau mewn perthynas â gwasanaeth wyneb-yn-wyneb yn mynd y tu hwnt i brif dderbynfeydd a chyfarfodydd personol sydd wedi eu trefnu ymlaen llaw.
- Yr angen i sicrhau eglurder bod y diffiniad o gyfarfodydd personol yn cynnwys pob cyswllt wyneb-yn-wyneb.
- Yr angen i bennu safon sydd yn gosod gofynion clir ar bolisiau recriwtio sefydliadau.

Derbyniwyd rhai ymatebion gan aelodau'r cyhoedd a oedd yn mynegi gwrthwynebiad cyffredinol i ddyletswyddau iaith.

Amlinellir prif themâu'r ymatebion a dderbyniwyd a oedd yn erbyn gwneud y safonau'n benodol gymwys isod:

- Yr angen i ystyried yr hinsawdd economaidd bresennol, a'r modd y caiff arian cyhoeddus ei wario ar y Gymraeg.
- Blaenoriaethu meysydd polisi eraill dros y Gymraeg.
- Perthnasedd y Gymraeg yng Nghymru.
- Anghytuno â'r gofyniad y dylai'r Gymraeg ymddangos neu gael ei chyhoeddi'n gyntaf.
- Biwrocratiaeth y gofynion.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Safonau cyflenwi gwasanaethau

Derbyniwyd nifer o ymatebion oedd o'r farn y dylai bob un o'r sefydliadau yng nghylch 3 orfod gohebu â'r cyhoedd yng Nghymru drwy gyfrwng y Gymraeg. Aeth rhai ymatebwyr ymlaen i nodi pwysigrwydd sicrhau mai cyfeiriadau a ffurfiau Cymraeg a ddefnyddir wrth ohebu ag unigolyn yn Gymraeg. Roeddent o'r farn y byddai hyn yn gam sylweddol tuag at hybu'r iaith Gymraeg ac i annog dinasyddion i ddefnyddio'r fersiwn Gymraeg o leoliadau.

Cred un ymatebwr bod y ddarpariaeth gan gymdeithasau tai o ran gohebu'n Gymraeg i denantiaid yn dameidiog, a bod angen sicrhau bod dyletswyddau clir arnynt yn hynny o beth. Yn yr un modd, cyfeiriodd rhai at bwysigrwydd gosod y dyletswyddau hyn ar y gwasanaethau post. Er hynny, roedd un ymatebwr o'r farn bod y safonau fel y'u drafftwyd yn anymarferol mewn ardaloedd lle mai'r Gymraeg yw'r iaith fwyafrifol. Yn yr un modd, derbyniwyd rhai sylwadau oedd yn nodi mai ar gais yn unig y dylid darparu'r gwasanaeth yn Gymraeg, a hynny am resymau amgylcheddol ac economaidd.

Wrth ystyried y safonau mewn perthynas â chyfarfodydd neu ddigwyddiadau cyhoeddus, roedd nifer helaeth o'r ymatebwyr o'r farn y dylid sicrhau bod gan siaradwyr Cymraeg yr hawl i fynegi eu hunain yn y Gymraeg, ac felly y dylid sicrhau bod gofyniad arnynt i ddarparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd, neu gynnal y cyfarfod yn Gymraeg. Roedd eraill o'r farn y dylid sicrhau'r gwasanaeth hwnnw pan fo galw digonol am y gwasanaeth.

Cyflwynwyd pryderon ynghylch cwmpas y safonau mewn perthynas â chyfarfodydd rhwng corff ac unigolyn, a hynny gyda golwg ar wasanaethau cownteri a ddarperir mewn swyddfeydd post. Dymuna'r ymatebwr hwn i Weinidogion Cymru sicrhau bod y gwasanaethau hynny wedi eu cynnwys o fewn y diffiniad. Yn yr un modd, roedd o'r farn y dylai gwasanaethau a ddarperir yn nhŷ cwsmeriaid gan gwmnïau dŵr ddod o fewn cwmpas y safonau hyn.

Pwysleisiwyd pwysigrwydd sicrhau gwasanaeth derbynfa gyflawn drwy gyfrwng y Gymraeg. Mynegwyd rhwystredigaeth gan rai ynglŷn â'r gwasanaeth a ddarperir ar hyn o bryd, gyda nifer o dderbynfeydd yn cyfarch yn Gymraeg ond methu delio'n llawn â'u hymholiadau hwy. Roedd eraill o'r farn y gallai'r gofyniad hwn fod yn her sylweddol i nifer o sefydliadau sydd yn gweithredu nifer o dderbynfeydd tu hwnt i'w prif dderbynfa. Cafodd y sylwadau hyn eu hategu mewn perthynas â gwasanaeth ffôn nifer o'r sefydliadau sydd yn rhan o gylch 3.

Yng nghyd-destun y safonau'n ymwneud â chynhyrchu dogfennau a ffurflenni, roedd nifer o ymatebwyr yn ystyried ei bod yn fwy na rhesymol disgwyl i'r sefydliadau yng nghylch 3 sicrhau bod y cyhoeddiadau hynny ar gael yn Gymraeg. Aeth un ymatebwr ymlaen i nodi bod modd i ddogfennau a ffurflenni gael eu cynhyrchu fel dogfennau dwyieithog ar-lein yn unig erbyn hyn, a thrwy hynny sicrhau bod costau cynhyrchu'n llawer is. Er hynny, roedd rhai o'r farn y dylai fod elfen gref o flaenoriaethu yma, a hynny ar sail y gynulleidfa darged, gydag eraill o'r farn mai ar gais yn unig y dylai'r dogfennau hyn gael eu cynhyrchu yn Gymraeg.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Derbyniwyd nifer o ymatebion gan y cyhoedd oedd yn amlygu pwysigrwydd sicrhau bod y sefydliadau dan sylw yn sicrhau arwyddion dwyieithog ar bob achlysur. Aeth rhai o'r ymatebwyr hynny ymlaen i nodi pwysigrwydd sicrhau mai'r Gymraeg fyddai'n cael blaenoriaeth, a hynny er mwyn sicrhau cysondeb ieithyddol ar draws Cymru. Er hynny, derbyniwyd rhai sylwadau oedd o'r farn na ddylid gweithredu yn y modd hwnnw, a hynny er mwyn sicrhau na fyddai unrhyw ddryswch i'r di-Gymraeg ac ymwelwyr i Gymru.

Wrth ystyried gwefannau a gwasanaethau ar-lein a ddarperir gan sefydliadau cylch 3, roedd cefnogaeth gref ar y cyfan i sicrhau gwefannau dwyieithog, a hynny gan ystyried y cynnydd yn y gwasanaethau a gynigir drwy'r cyfrwng hwn bellach, gyda rhai achosion pan fo'r gwasanaethau hynny ar gael drwy'r cyfrwng hwnnw'n unig. Tynnwyd sylw penodol at wefannau sefydliadau sy'n gweithredu ar lefel Brydeinig e.e. adrannau Llywodraeth y DU sy'n gweithredu o fewn systemau gov.uk.

Ategwyd hynny drwy dynnu sylw at y ffaith nad oes modd ei gwneud yn ofynnol i Swyddfa'r Cabinet, corff sydd â chyfrifoldeb dros y system honno, gydymffurfio â safonau heb i Weinidogion Cymru dderbyn cydsyniad yr Ysgrifennydd Gwladol. Cred yr ymatebwr y gall hynny achosi problemau mawr yn y pen draw, gyda phrofiad unigolyn o wasanaeth yn ddibynnol ar ba gyfundrefn y daw'r sefydliad hwnnw oddi tano. Pwysleisiodd un ymatebwr bwysigrwydd gosod y safonau ar gyrff ac adrannau sydd heb eu datganoli, a hynny er mwyn codi ymwybyddiaeth o statws a phwysigrwydd y Gymraeg wrth ddarparu gwasanaethau.

Aeth rhai ymlaen i nodi'r problemau a geir gan sefydliadau sydd yn defnyddio ffeil cyfeiriadau Grŵp y Post Brenhinol, a hynny oherwydd diffyg cysondeb yn y gronfa ddata honno (PAF) o ran enwau lleoedd Cymraeg. Golyga hyn fod nifer o ffurflenni neu lythyrau a dderbynnir ganddynt â chyfeiriadau uniaith Saesneg arnynt, ac a fyddai'n peri iddynt fethu â chydymffurfio â'r safonau.

Safonau llunio polisi

Pwysleisiodd nifer o'r ymatebwyr bod yn rhaid i bolisiau'r sefydliadau dan sylw arddel yr egwyddor o gydraddoldeb, gan sicrhau eu bod yn cyflogi digon o siaradwyr Cymraeg er mwyn gallu darparu gwasanaethau yn yr iaith honno. Cyfeiriodd un ymatebwr yn benodol at gymdeithasau tai, gan nodi bod angen iddynt hyrwyddo'r Gymraeg yn y gymuned.

Safonau gweithredu

Derbyniwyd tystiolaeth gan nifer oedd o'r farn ei bod yn gwbl resymol ac yn gymesur i'r lefel uchaf o safonau gweithredu gael eu gosod ar y cyrff hynny sydd wedi'u cynnwys yng nghylch 3, a hynny gan ystyried bod y cyrff hyn yn derbyn arian cyhoeddus sylweddol neu'n gwmnïau a ddylai weithredu er budd y cyhoedd.

Er hynny, roedd un ymatebwr o'r farn nad oedd y safonau gweithredu fel y'u drafftwyd ar gyfer y cylch cyntaf yn cyflawni'r amcan o sicrhau bod rhagor o sefydliadau yn gweithio'n fewnol yn Gymraeg yn unig. Cyfeiriwyd at Gartrefi Cymunedol Gwynedd Cyf fel sefydliad amlwg lle y dylai hynny ddigwydd yn ddiamod. Aeth ymlaen i nodi y dylai safon 136 gael ei hamrywio fel bod modd i Gomisiynydd y Gymraeg osod safon lle y disgwylir iddynt hysbysebu swyddi fel rhai lle mae sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol yn unig, a hynny er mwyn gwarchod y polisi cyfredol.

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

Sylw cyffelyb a dderbyniwyd gan aelod o'r cyhoedd oedd yr angen i sicrhau y gosodir yr un safonau ar ddarparwyr tai cymdeithasol ag y gwnaethpwyd mewn perthynas ag awdurdodau lleol. Canlyniad hynny fyddai sicrhau'r un lefel o wasanaeth yn ddaearyddol.

Safonau cadw cofnodion

Derbyniwyd nifer o sylwadau oedd yn cefnogi'r angen i sefydliadau gadw cofnodion, a hynny er mwyn sicrhau'r gallu i fonitro ac i archwilio cydymffurfiaeth â'r safonau eraill. Er hynny, roedd rhai o'r farn bod elfennau o'r gofynion yn fiwrocraidaidd ar gyfer sefydliadau sydd yn gweinyddu'n fewnol drwy gyfrwng y Gymraeg, gydag eraill o'r farn nad yw cadw cofnodion yn weithgaredd effeithiol er mwyn gwella ansawdd ac ystod gwasanaethau cyfrwng Cymraeg.

Safonau Hybu

Derbyniwyd tystiolaeth oedd o'r farn y dylid sicrhau bod safonau hybu yn cael eu gwneud yn benodol gymwys i Gymdeithasau Tai, a hynny ar y sail eu bod yn cyflawni swyddogaeth bwysig i nifer fawr iawn o bobl, gan gynnwys nifer o'r bobl fwyaf bregus mewn cymdeithas. O'r herwydd, roeddent yn ystyried bod ganddynt rôl amlwg o ran hybu a hwyluso defnydd o'r Gymraeg yn eu cymunedau.

Aeth ymatebwr arall ymlaen i nodi ei syndod nad oes mwy o gyrff yn ddarostyngedig i'r safonau hybu, gan gynnwys Darparwyr Tai Cymdeithasol; cyrff sydd â chyswllt agos â'r gymuned ac sydd â dylanwad grymus yn lleol.

Atodiad B – Rhestr o'r ymatebwyr i'r ymchwiliad safonau

Isod ceir rhestr o'r person(au) perthnasol y cynhaliwyd ymchwiliad safonau mewn perthynas â hwy, y Panel Cynghori ynghyd ag aelodau'r cyhoedd a oedd yn fodlon inni gyhoeddi eu sylwadau.

Personau perthnasol

- Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru

Aelodau'r cyhoedd

- Aaron Jones
- Angharad Rhys
- Aled Cottle
- Aled Edwards
- Aled Lewis Evans
- Aled Powell
- Alfred S Nathan
- Alison Cummins
- Alwyn Gruffydd
- Andrew Shurey
- Anna Williams
- Annette Williams
- Anwen Evans
- Bedwyr Griffiths
- Ben Screen
- Bethan Rowlands
- Bethan Williams
- Bethan Wyn Jones
- Bob Gaffey
- Brian Dafis
- Bryn Moseley
- Carl Morris
- Carys Evans
- Catrin Stevens
- Cathryn Griffith
- Celt Roberts
- Cen Llwyd
- Ceri Owen
- Ciaran Spooner
- Colin Nosworthy
- Connor Keyes
- Curon Wyn Davies
- Cynghorydd Jeff Smith
- Dafydd Chilton
- Dafydd Frayling
- Dafydd Williams
- David Davies
- David Jones
- David Williams
- Delyth Wotherspoon
- Dorothy Williams
- Dr T H Thomas
- Eifion Glyn
- Eirian Conlon
- Elin Mair
- Enfys Jones
- Eurfyl Lewis
- Euros Jones
- Evie Wyn Jones
- Gareth Clubb
- Gareth Dobson
- Geraint Lovgreen
- Geraint Parri
- Gethin Kurtis Sugar
- Glenn Wall
- Goronwy Evans
- Gwen Bevan
- Gwydion Davies
- Gwyn Morris
- Huw Roberts
- Hynek Janoušek
- Iago ap Steffan
- Iago Sion
- Ifan Alun Puw
- Ifor Glyn Efans
- Iwan Standley
- Iwan Williams
- Jackie Owens
- James Merchant
- Jamie Bevan
- John Christopher Williams
- Jon Hicks

Adroddiad Safonau Comisiynydd y Gymraeg – Atodlen 5 (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol (Cwmni Adsefydlu Cymunedol Cymru)

- Jonathan Brown
- Judith Bartley
- Judith Griffith
- Julia Burns
- Kevin Williams
- Lauren Evans
- Lisabeth Miles
- Liz Saville Roberts
- Lleucu Roberts
- Llinos Parri
- Mair Nutting
- Manon Elin
- Manon James
- Manon Owen
- Mari Evans
- Mari Gwilym
- Mary Williams
- Meic Haines
- Meinir James
- Meirion Powell
- Menna Machreth
- Miriam Collard
- Mr K Jones
- Myrddin Williams
- Nest Efans
- Neville Evans
- Nia Lloyd
- Nia Wyn Jones
- Osian Rhys
- Paul Pritchard
- Petroc ap Seisyllt
- Randal Isaac
- Richard Vale
- Robat Idris
- Ruth Evans
- Ruth Williams
- Rhian Jones
- Rhiannon Mair
- Rhisiart Morgan
- Rhobet Williams
- Rhodri Glyn
- Rhys Llwyd
- Sandra McKenzie
- Sarah Parry
- Selwyn Lloyd - Jones
- Siân Cwper
- Siân Roberts
- Sion Morris
- Sion Pennant
- Siwan Evans
- Steffan Bryn
- Stephen Taylor
- Stephen Turner
- Stephen Vaughan Thomas
- Susan Jeffries
- Tegwyn Jones
- Tim Barrell
- Tudor Williams
- Thomas Gareth Jones
- Thomas Shaw
- Wendy Lewis
- William Schleising

Sefydliadau / Mudiadau

- Cymdeithas yr Iaith Gymraeg
- Dyfodol i'r Iaith

Panel Cyngori Comisiynydd y Gymraeg

- Bethan Jones Parry
- Carl Cooper
- Dr Heledd Iago
- Meinir Davies
- Nick Speed